

Vzdelávacie štandardy

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

 NIVAM

NÁRODNÝ INŠTITÚT VZDELÁVANIA A MLÁDEŽE

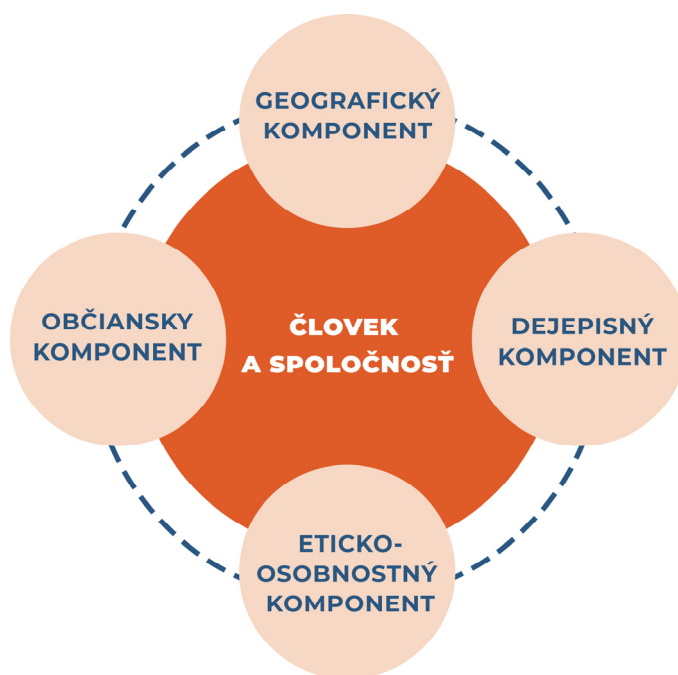
Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť

Charakteristika oblasti

Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť pripravuje žiakov k tomu, aby sa prejavovali ako samostatné, slobodné a zodpovedné osobnosti, uplatňovali svoje práva a naplňali svoje povinnosti. Umožňuje porozumieť geografickým, historickým, kultúrnym, náboženským, hospodárskym a politickým špecifikám v rôznych častiach sveta, čo vedie k rešpektu a ohľaduplnosti voči iným ľuďom, kultúram a duchovným hodnotám, ako aj voči sebe. U žiakov rozvíja pozitívny vzťah k demokratickej spoločnosti, krajine a k potrebe udržateľnosti života na Zemi. Posilňuje ich aktívny postoj k riešeniu aktuálnych výziev a problémov. Rozvíja uvedomenie si vlastnej identity v globalizovanom svete. Okrem vedomostí rozvíja u žiakov aj spôsobilosti získavať, vyhľadávať, analyzovať a interpretovať informácie v rôznej podobe. Žiaci z nich vyvodzujú logicky správne závery a dokážu ich argumentačne podložiť a odprezentovať.

Vzdelávacia oblasť pozostáva zo štyroch komponentov – **geografický komponent, dejepisný komponent, občiansky komponent a eticko-osobnostný komponent**. Pomocou komponentov sú vymedzené obsahové štandardy jednotlivých zložiek spoločenskovednej gramotnosti, ktorá v sebe zahŕňa geografické, dejepisné, občianske a eticko-osobnostné spôsobilosti. Komponenty vystupujú vo vzájomnom prepojení, ktoré je posilnené začlenením vybraných prierezových gramotností do ich obsahu.

V prvom a druhom cykle má vzdelávacia oblasť podobu **integrovaného predmetu Človek a spoločnosť** a samostatných predmetov etická výchova a náboženská výchova vyučovaných v alternácii. V treťom cykle tvoria vzdelávaciu oblasť **vyučovacie predmety geografia, dejepis, občianska náuka a etická alebo náboženská výchova**, pričom má škola možnosť pokračovať aj v tomto cykle **integrovanou verziou** predmetu Človek a spoločnosť vcelku alebo čiastočne.

Obrázok č. 1. Komponenty vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť

Geografický komponent objasňuje špecifiká rôznych miest, rozmiestnenie ľudí a ich činností, vzájomné vzťahy medzi javmi a procesmi, ktoré sa na Zemi odohrávajú a vyvíjajú. Žiaci skúmajú interakcie medzi prírodnými zložkami a zároveň vzťahy medzi nimi a človekom. Rozvíjajú svoju schopnosť myslieť v súvislostiach a porozumieť problémom na rôznych úrovniach, od lokálnej po globálnu. Rôzne aspekty priestoru skúmajú pomocou širokej škály prameňov, čo im umožňuje sa v ňom orientovať, a zároveň v ňom konať spôsobom, ktorý je zodpovedný voči životnému prostrediu a potrebám druhých. V procese poznávania priestoru sa žiaci učia klásť a odpovedať otázky (Čo to je?, Kde to je?, Prečo je to tam?, Ako to vzniklo, Aký to má vplyv? a pod.), ktoré sú kľúčové pre formovanie ich priestorového myslenia.

Dejepisný komponent rozvíja a kultivuje objektívne poznanie minulosti a jej prepojenosti s prítomnosťou. Žiaci si rozvíjajú historickú gramotnosť, spoznávajú historické fakty, súvislosti, javy a procesy v širšom spoločenskom kontexte. Prostredníctvom bádateľských otázok a kritickej analýzy historických prameňov, identifikovania príčin a dôsledkov rôznorodých javov a procesov rozlišujú ich historický význam a rôzne uhly pohľadov. Na základe poznania minulosti žiaci reflektujú vlastnú príslušnosť k regiónu, národu a európskemu spoločenstvu. Komponent u žiakov rozvíja aj hodnoty a kompetencie demokratickej kultúry a vzťah ku kultúrnemu a historickému dedičstvu.

Občiansky komponent približuje fungovanie spoločnosti. Žiaci spoznávajú medziľudské vzťahy, budujú si postoj k ľudskej rozmanitosti a vnímajú prínos jej pozitívnych prvkov. Rovnako vnímajú úlohu hodnôt a sociálnych noriem, význam a chod rôznych inštitúcií. Zároveň vnímajú vplyv sociálnych a ekonomických faktorov na rozhodnutia v spoločnosti, nielen v prítomnosti, ale aj minulosti. Reflektujú princípy trvalo udržateľného života, význam obchodných vzťahov i úlohu štátu v hospodárskych vzťahoch. Významnou súčasťou tohto komponentu je výchova k aktívnemu občianstvu, rešpektovaniu princípov slobody a demokracie, ako aj k ochrane ľudských práv.

Eticko-osobnostný komponent prispieva k osobnostnému, sociálnemu a morálnemu rozvoju žiakov, s dôrazom na uvedomovanie si, prijatie a rozvíjanie vlastnej identity vo vzťahu k druhým ľuďom a všetkému živému na našej planéte. Neoddeliteľnou súčasťou týchto procesov je kultivovanie charakteru, morálnych (etických) a duchovných kvalít žiakov, ich religiózneho vedomia.

Obsahové štandardy komponentu sú určené pre všetkých žiakov, realizujú sa na vyučovaní celej vzdelávacej oblasti – naprieč všetkými témami, prípadne (v 3. cykle) predmetmi. V 2. a 3. cykle sa môžu realizovať aj v rámci tematických dní. V rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa okrem všetkých činností komponentu človek realizujú aj rozširujúce činnosti špecifické pre vyučovanie ETV, ktoré sú v dokumente aj vyznačené.

Vzdelávacie štandardy je potrebné vnímať ako celok, nie ako súbor jednotlivých, od seba nezávislých častí. Je žiaduce, aby sa vzdelávacie štandardy vo výučbe vhodne kombinovali, prepájali a vzájomne doplňovali. Poradie, v akom sú obsahové štandardy v jednotlivých cykloch a komponentoch pod sebou uvedené, neuvádza záväznú časovú postupnosť, v ktorej majú byť v danom vzdelávacom cykle napĺňané.

Všeobecné ciele vzdelávacej oblasti sú odstupňované pre jednotlivé vzdelávacie cykly. K cieľom sa v jednotlivých cykloch viažu výkonové štandardy, ktoré majú žiaci zvládnuť na konci príslušného cyklu. Spôsobilosti uvedené vo výkonových štandardoch sa dosahujú prostredníctvom viacerých obsahových štandardov, niekedy aj z rôznych komponentov. **Vzájomným prepájaním vzdelávacích štandardov** v rámci vzdelávacej oblasti sa zabezpečí celistvosť a hĺbka poznania, ako aj jeho využitie v ďalšom vzdelávaní a živote.

Časť obsahu vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť sa v 2. a 3. cykle **vyučuje formou tematických dní**. Škola realizuje v 2. a v 3. cykle pre každú triedu tematické dni zamerané na rozvoj prierezových gramotností v rozsahu najmenej 4 vyučovacích dní v jednom školskom polroku, pričom jeden vyučovací deň predstavuje 6 vyučovacích hodín. Ciele a obsah tematických dní pre jednotlivé ročníky vychádzajú zo vzdelávacích štandardov. Možné námety na tematické dni sú vyznačené v obsahovom štandarde.

Ciele vzdelávacej oblasti

1. Disponovať znalosťami o vybraných spoločenských, geografických a historických procesoch a javoch v rôznych kontextoch a situáciách.
2. Využívať rôzne metódy získavania, spracovávanía, interpretácie informácií a prezentácie výsledkov vlastného bádania.
3. Rozlišovať procesy kontinuity a zmeny, porozumieť súvislostiam, príčinám a dôsledkom historických a spoločenských javov a procesov.
4. Posúdiť vzťahy v rámci prírodných zložiek krajiny a vzájomné vzťahy medzi životným prostredím a činnosťou človeka od lokálnej po globálnu úroveň; rozumieť potrebe udržateľného využívania prírodných zdrojov.
5. Rozpoznať rôzne vrstvy svojej identity, rešpektovať a oceňovať rozmanitosť ľudí a skupín v globalizovanom svete.
6. Zvládať svoje emócie, prejať empatiu, rozumieť rozličným názorom a postojom, formulovať vlastný názor, aktívne spolupracovať a konštruktívne komunikovať.
7. Mať rozvinuté charakterové vlastnosti, presadzovať morálne a etické princípy, vymedziť vlastnú hodnotovú orientáciu pre svoje rozhodnutia a napĺňanie osobných cieľov.
8. Uplatňovať práva a povinnosti, pravidlá a normy spoločenského života v demokratickej spoločnosti, nieť zodpovednosť za vlastné rozhodnutia.
9. Orientovať sa v zdrojoch informácií, prejať kritický a rozlišujúci postoj k médiám, bezpečne a eticky sa prezentovať v online prostredí.
10. Prejavovať záujem o dianie okolo seba, vo svete a participovať na veku primeraných prospešných aktivitách.

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 1. cyklus

Hlavným cieľom 1. cyklu je podporovať u žiakov schopnosť skúmať svoju obec, jej blízke okolie a vzťahy medzi ľuďmi. Žiaci pozorujú, porovnávajú a zaznamenávajú vybrané aspekty fungovania komunity, v ktorej žijú. Vedia sa orientovať vo svojom okolí a poznajú jeho špecifiká. Poznajú základné časové intervaly. Sú si vedomí, že súčasnosť je výsledkom konania v minulosti. Vnímajú jedinečnosť a vzácnosť seba samého a druhých. Rešpektujú základné pravidlá spolunažívania a komunikácie. Zaujímajú sa o svoje okolie a sú ochotní zapájať sa do aktivít na jeho zlepšovanie.

Výkonový štandard

1. cieľ

Identifikovať javy, procesy, udalosti a osoby významné pre život žiaka, komunity a obec.

Žiak vie/dokáže:

- používať pojmy potrebné na orientáciu v miestnej krajine,
- určiť polohu svojej obce, Slovenska a svetadielov na mapách rôznej mierky,
- mať prehľad o významných prírodných, kultúrnych a historických prvkoch vo svojom okolí,
- stručne opísať význam kľúčových osôb, úradov, inštitúcií, občianskych iniciatív a udalostí v komunite a obci,
- orientovať sa v čase pomocou konvenčných prostriedkov určovania času.

2. cieľ

S pomocou učiteľa využívať základné metódy získavania, analýzy a interpretácie informácií, osvojiť si základy spolupráce v skupine.

Žiak vie/dokáže:

- získať informácie pozorovaním vo svojom okolí,
- viesť rozhovor za účelom získania potrebných informácií k vybranej téme,
- získať a interpretovať informácie z obrazových zdrojov (obrázky, fotografie, ilustrácie, video) a veku primeraných textov umeleckej a vecnej literatúry,
- zaznamenať, porovnať a triediť informácie slovne, pomocou zápiskov alebo jednoduchých grafických organizérov,
- podieľať sa v rámci skupiny na spoločnom riešení úlohy podľa predpísaného postupu,
- prezentovať výsledky svojej práce krátkym slovným opisom a v podobe nákresu, plagátu alebo modelu,
- čítať obsah jednoduchej mapy s porozumením významu v nej použitých farieb a základných mapových znakov,
- orientovať sa v priestore podľa orientačných bodov,
- orientovať sa v známom priestore na základe jeho zobrazenia v pláne a na jednoduchej mape,
- uskutočniť jednoduchý prieskum o názoroch na vybraný problém v škole alebo jej okolí.

3. cieľ

Identifikovať zmeny v čase a priestore vo svojom okolí.

Žiak vie/dokáže:

- rozvrhnúť si čas na prácu, učenie, zábavu a odpočinok,
- ilustrovať plynutie času na vybraných príkladoch z minulosti rodiny,

- porovnať obrazy obce v minulosti a v súčasnosti,
- prerozprávať príbeh viažuci sa k obci alebo regiónu,
- opísať kam, ako a prečo cestujú ľudia z rodiny alebo blízkeho okolia.

4. cieľ

Rozlišovať a skúmať vzťahy medzi prírodným prostredím a činnosťou človeka na lokálnej úrovni, rozumieť potrebe starostlivosti o životné prostredie na príkladoch z miestnej krajiny.

Žiak vie/dokáže:

- rozpoznať vzájomné vzťahy medzi človekom a krajinou na príkladoch z miestnej krajiny,
- opísať vplyv počasia na krajinu a život ľudí v priebehu dňa a roka,
- uplatňovať šetrný vzťah k prírodným zdrojom a životnému prostrediu vo svojom okolí.

5. cieľ

Uvedomiť si jedinečnosť a vzácnosť seba samého a druhých.

Žiak vie/dokáže:

- opísať vlastnú jedinečnosť a jedinečnosť druhých,
- pomenovať roly, ktoré zastáva v rodine, triede, kamarátskych skupinách,
- pomenovať, čo ho spája s ostatnými,
- preukázať citlivosť voči rôznym potrebám ľudí v blízkom okolí (k spolužiakom, kamarátom, susedom),
- uviesť jednoduché príklady rozmanitosti v bezprostrednom okolí.

6. cieľ

Komunikovať s ľuďmi vo svojom okolí ohľaduplným a primeraným spôsobom.

Žiak vie/dokáže:

- používať elementárne pravidlá slušnej komunikácie s druhými na vyjadrenie úcty a dobrého vzťahu,
- vyjadriť svoje myšlienky a pocity na primeranej úrovni,
- pomenovať a regulovať svoje emócie na elementárnej úrovni tak, aby ich prejavy boli bezpečné, rešpektujúce k dohodnutým pravidlám a podporné,
- vypočuť si myšlienky a názory druhých, rešpektovať ich spôsob uvažovania,
- aktívne rozvíjať vzťahy v rodine a v komunite.

7. cieľ | **Identifikovať morálne dobro v konaní druhých a vo vlastnom konaní.****Žiak vie/dokáže:**

- opísať svoje charakterové vlastnosti, záľuby, túžby a sny,
- oceniť dobré vlastnosti a schopnosti druhých a akceptovať, že vlastnosti a schopnosti je možné rozvíjať,
- vytvoriť predstavu o hrdinskom alebo morálnom vzore v konaní postáv rozličných príbehov,
- pomenovať príčiny a dôsledky ľudského správania, s ktorými sa stretáva a posúdiť ich etický rozmer,
- riadiť sa podľa priorít v rozličných druhoch hodnôt – čo je nevyhnutné, potrebné, užitočné, prospešné a príjemné.

8. cieľ | **Chápať zmysel a význam pravidiel, práv a povinností vo svojom živote i v spo-
lužití s inými.****Žiak vie/dokáže:**

- spoluvytvárať a rešpektovať pravidlá platné v triede a škole,
- uplatňovať svoje práva a povinnosti v rôznych životných situáciách,
- vysvetliť, prečo ľudia vykonávajú rôzne povolania,
- posúdiť vlastné možnosti kúpy vybraného tovaru a služby.

9. cieľ | **Vysvetliť, odkiaľ sa berú informácie, aké sú ich zdroje a rozumieť dôsledkom
rôznych typov správ.****Žiak vie/dokáže:**

- pomenovať rôzne zdroje informácií,
- rozpoznať druhy a základnú úlohu médií,
- uviesť príklad nepravdivej správy,
- identifikovať, ktoré mediálne výstupy sú reklamou.

10. cieľ | **Zapájať sa do prospešnej aktivity na úrovni triedy a školy.****Žiak vie/dokáže:**

- podieľať sa na uskutočnení opatrenia na zlepšenie života v triede a škole.

Obsahový štandard

Geografický komponent

1. Orientácia v okolí školy, v obci a jej blízkom okolí

Pojmy | Miestna krajina, orientácia, poloha v priestore, prírodné a historické prvky, turistické značenie.

Činnosti | Určovanie orientačných bodov v okolí školy, vyhľadávanie vybraných objektov, vytváranie predstáv o priestorových vzťahoch v škole, v obci a jej okolí.

Určovanie relatívnej polohy vybraného objektu voči inému objektu (rovno, vpravo, vľavo, hore, dole, blízko, ďaleko, pred, za a i.) v teréne alebo na mape (v pláne) a navigácia na trase medzi nimi s využitím orientačných bodov.

Opis a zaznamenávanie cesty do školy alebo k inému objektu v obci a miestnej krajine.

Orientovanie sa podľa svetových strán v teréne.

Využívanie turistického značenia pri plánovaní výletov a orientácii v teréne.

Spoznávanie prírodných a historických prvkov obce a jej okolia podľa miestnych daností (napríklad park, les, chránený strom, prírodná rezervácia, potok, rieka, rybník, vrch, kostol, socha, fontána, brána, hrad), vrátane posúdenia ich stavu (udržiavaný, neudržiavaný, bezpečný, nebezpečný a i.).

Rozlišovanie pojmov podľa podmienok obce (napríklad dolina, údolie, vrch, pohorie, tiesňava, rovina, rieka, potok, jazero, rybník, breh, ostrov, les, pole, kameňolom, námestie, ulica).

Hľadanie odpovedí na otázky o krajine mimo nášho zorného poľa – „Čo je za tým vrchom? Kam vedie táto cesta? Odkiaľ a kam tečie potok?“ a pod.

2. Orientácia v pláne a na mape

Pojmy | Plán, mapa, mapové znaky, legenda, grafická mierka, vzdialenosť, svetové strany, poloha na mape, letecká snímka, glóbus, svetadiely a oceány.

Činnosti | Vyjadrovanie žiackych predstáv o priestorovom rozmiestnení objektov v triede a v okolí školy z vertikálneho pohľadu (vtáčej perspektívy) formou jednoduchých modelov alebo náčrtkov.

Tvorba jednoduchého orientačného plánu (mapového náčrtku) obce alebo jej časti na základe leteckej snímky.

Orientácia plánu a orientácia v pláne.

Určovanie svetových strán na mape.

Nazeranie na krajinu v rôznej mierke od blízkeho k vzdialenému, od malého k veľkému.

Odhadovanie skutočnej vzdialenosti medzi bodmi na mape pomocou grafickej mierky.

Lokalizovanie svojho bydliska a školy na leteckej snímke a mape veľkej mierky.

Rozpoznávanie základných prvkov obsahu mapy a glóbusu (farby, tvary) pomocou legendy.

Určovanie polohy obce na mape Slovenska a polohy Slovenska na mape Európy.

Pomenovanie svetadielov a oceánov na glóbusu na jednoduchšej mape sveta.

3. Procesy v miestnej krajine a ich vplyv na človeka a životné prostredie

Pojmy

Prírodné a umelé prostredie, počasie, cestovanie, doprava, mesto a vidiek, spôsob života.

Činnosti

Posudzovanie vplyvu rôzneho prostredia na človeka – prírodné a umelé, tiché a hlučné, upravené a neupravené, nové a staré, čisté a znečistené, jednotné a rôznorodé.

Pozorovanie počasia a jeho vplyvu na prírodu a ľudí počas dňa a roka spojené s grafickým zaznamenávaním oblačnosti a jednoduchým zápisom nameraných hodnôt teploty vzduchu.

Identifikovanie dôvodu (za prácou, vzdelaním, službami, oddychom, poznaním, priateľmi), cieľa (blízka obec, okresné mesto, krajské mesto, zahraničie) a pravidelnosti (denne, týždenne, mesačne, ročne) cestovania ľudí vo svojej rodine a v rodinách spolužiakov.

Porovnávanie vhodnosti jednotlivých druhov dopravy v obci spojené s posúdením ich vplyvu na životné prostredie.

Hľadanie rozdielov medzi mestom a vidieckou obcou na žiakom známych príkladoch.

Uvažovanie nad výhodami a nevýhodami bývania vo veľkom meste, malom meste, vidieckej obci alebo satelite.

Identifikovanie základných podobností a odlišností svojej obce (prírodné prostredie, architektúra, spôsob života) a vybranej obce zo zahraničia.

Dejepisný komponent

1. Orientácia v čase

Pojmy

Časová postupnosť, plánovanie času, meranie času, kalendár.

Činnosti	Určovanie vzájomných vzťahov (pred/po) medzi susednými a nesusednými dňami a mesiacmi, opakujúci sa cyklus s vytváraním celkov (deň, týždeň, mesiac, rok). Zoradovanie postupnosti udalostí (skôr, neskôr, nedávno, dávno, dnes, včera, predvčerom, zajtra, pozajtra...). Tvorba vlastného kalendára jedného mesiaca podľa aktuálneho roka, porovnanie radenia dní v mesiaci aktuálneho a minulého roka. Personalizácia cieľov, vytváranie priorít a ich zdôvodnenie, odlíšenie činností podľa osobnej dôležitosti (povinností, užitočných a oddychových aktivít). Tvorba časového harmonogramu dňa a týždňa. Porovnanie a zdôvodnenie používania rôznych spôsobov merania času (rytmus dňa, prírody, konvenčné merače). Určovanie času na hodinách.
-----------------	---

2. Pozorovanie zmien v čase

Pojmy	Rodostrom, vzájomné rodinné vzťahy, povesť, pamiatky.
Činnosti	Určovanie základných vzťahov medzi členmi rodiny z pozície žiaka aj z pozície iného člena. Zostavovanie trojgeneračného rodostromu ako vizualizácie rodinných vzťahov. Prerозprávanie alebo stvárnenie príbehu (povešť, legenda) spojeného s obcou alebo jej okolím. Pozorovanie zmien v čase na príklade ľudí, krajiny, budov a artefaktov. Porovnávanie spôsobu života ľudí v súčasnosti a minulosti (škola, hračky, práca a zamestnanie, odev, obchod) na základe informácií získaných z rôznych prameňov. Pátranie po najstarších pamiatkach v obci, miestach pamäti (najstarší hrob na cintoríne, artefakty v rodine, historické budovy, pamätníky, staré stromy a pod.).

Občiansky komponent

1. Poznávanie pravidiel vo svojom živote

Pojmy	Pravidlá, školský poriadok, férovosť.
Činnosti	Spoznávanie zmyslu pravidiel pre život ľudí (na príklade pravidiel hry). Opísanie pravidiel v rodine žiaka a poukázanie na ich význam. Spoločná tvorba pravidiel života v triede, počas vyučovania i mimo neho, a zaviazanie sa dodržiavať ich (fair play). Zdôvodňovanie konkrétnych pravidiel v školskom poriadku alebo v obci.

2. Život obce a vzťahy v komunite

Pojmy	Obec, inštitúcie, komunita, súkromný a verejný priestor, symboly, sviatky, tradície, rozmanitosť.
Činnosti	Identifikovanie významných inštitúcií a služieb v obci s posúdením ich funkcie pre život komunity podľa podmienok obce (napríklad obecný úrad, obchody, služby, kostol, pošta, policajná a hasičská stanica, lekáreň, ambulancia, železničná a autobusová stanica alebo zastávka, kultúrne a komunitné centrum, zberný dvor, útulok pre zvieratá, čistiareň odpadových vôd, výrobný podnik, poľnohospodárske družstvo). Rozlišovanie súkromného a verejného priestoru na konkrétnych príkladoch v obci a jej okolí. Zhodnotenie využitia a udržiavania verejných priestorov na príklade žiakom známeho verejného priestoru. Identifikovanie miest náboženského charakteru v obci a ich významu pre spoločnosť veriacich. Identifikovanie významných kultúrnych a športových podujatí v obci a jej okolí. Rozpoznávanie príkladov používania identifikačných znakov, symbolov a vlajok (štátne a obecné symboly, symboly EÚ, logá). Oboznamovanie sa s pôvodom a rôznymi spôsobmi slávania sviatkov a dodržiavania tradícií vo svojej rodine, v rodine priateľov, spolužiakov, v obci, cirkvi a spoločnosti. Spoznávanie rozmanitosti kultúrnych prejavov a preukazovanie citlivosti voči druhým v bezprostrednom okolí (triede, škole, susedstve, obci).

3. Zodpovedné hospodárenie

Pojmy	Povolania, tovary a služby, cena, peniaze, šetrenie.
Činnosti	Oboznamovanie sa s deľbou práce na konkrétnych príkladoch v komunite a v obci. Spoznávanie rôznych povolaní so základným opisom ich pracovnej náplne. Rozlíšenie ponuky tovarov a služieb v najbližšom okolí. Odhad, zistenie a porovnanie cien vybraných tovarov a služieb. Diskutovanie o potrebe starostlivosti o svoje, o zverené či zdieľané veci a statky. Osvojovanie si návykov smerujúcich k šetrnému zaobchádzaniu so svojimi zdrojmi, prírodnými zdrojmi a životným prostredím (predchádzanie vzniku odpadu a jeho separovanie, šetrenie spotreby vody a elektrickej energie).

4. Základy aktívneho občianstva

Pojmy | Aktívny obyvateľ obce, spolupráca, pomoc, dobročinnosť.

Činnosti | Identifikovanie činností, ktoré zlepšujú kvalitu prostredia a zdravie ľudí v obci a činností, ktoré sú pre prostredie a zdravie ľudí škodlivé.

Skúmanie vybraného problému v obci a jej okolí, ktorý je spôsobený nevhodnou činnosťou človeka (napr. nevhodné zaobchádzanie so zvieratami, vandalizmus, znečistenie verejných priestorov, nelegálna skládka, spaľovanie odpadu, parkovanie na chodníkoch, vizuálny smog).

Realizácia jednoduchého prieskumu s cieľom identifikovať možnosti zlepšenia života a prostredia v triede, škole, obci a jej blízkom okolí.

Identifikovanie konkrétnych potrieb solidarity v škole a okolí alebo doma a okolí (napr. vo vzťahu k novým spolužiakom z iných oblastí a krajín, k ľuďom so špeciálnymi a inými potrebami a znevýhodnením, k starším a chorým osobám).

Riešenie modelových situácií (napr. koho a ako požiadať o pomoc, tiesňové linky).

5. Základy práce s mediálnym obsahom

Pojmy | Zdroje informácií, médiá, reklama.

Činnosti | Identifikovanie spôsobov vzniku a rôznych podôb šírenia informácií.

Rozlišovanie fikcie a reality, zdrojov informácií (kniha, správy, youtube, televízia, rozprávačka).

Identifikovanie druhov médií a dôvody ich využívania (zdroj informácií a zábavy).

Navrhovanie zásad veku primeraného využívania rôznych médií a neublížujúceho správania v online priestore voči iným.

Odlíšenie pravdivej a nepravdivej (zavádzajúcej) informácie a pomenovanie jej dôsledkov na konkrétnych príkladoch.

Pomenovanie vplyvu reklamy na naše túžby a správanie.

Eticko-osobnostný komponent

Komponent človek zahŕňa predovšetkým hodnotové, morálno-výchovné a etické súčasti školskej výchovy a vzdelávania. Sú určené pre všetkých žiakov, realizujú sa naprieč témami celej vzdelávacej oblasti, no v rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa prehlbujú a rozvíjajú špecifickým spôsobom. V rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa okrem všetkých činností komponentu človek realizujú aj rozširujúce činnosti špecifické pre vyučovanie ETV, ktoré sú takto v dokumente aj vyznačené.

1. Vyjadrovanie zdvorilosti ako znaku úcty

Pojmy	Slušnosť, úcta, pozdrav, prosba, poďakovanie, ospravedlnenie, kladenie otázok, súhlas a nesúhlas, počúvanie.
Činnosti	Používanie pravidiel slušnej a rešpektujúcej komunikácie s druhými na vyjadrenie úcty a dobrého vzťahu (pozdrav, oslovenie, úsmev, odzdravenie). Aktívne používanie prejavov zdvorilosti (prosím, ďakujem, prepáč) a uvedomovanie si ich dôsledkov. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Vyjadrovanie a rešpektovanie súhlasu a nesúhlasu v rôznych situáciách. Prejavovanie záujmu o druhého, kladenie otázok a aktívne počúvanie.

2. Sebapoznávanie

Pojmy	Túžby, sny, osobné plány, vlastnosti, možnosti rozvíjania.
Činnosti	Určovanie a opis svojich dobrých charakterových vlastností a možností. Posudzovanie možností rozvíjania a využitia svojich schopností a dobrých vlastností v budúcom konaní. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Rozprávanie o vlastných záľubách a o tom, ako pomáhajú v živote a vo vzťahoch s druhými. Tvorivé vyjadrovanie želaní a túžob a plánu na ich realizáciu.

3. Vnímanie jedinečnosti v každom človeku

Pojmy	Vzácnosť druhého, kamarátstvo, spolužitie a spolupráca, obdarovanie, ocenenie, rozlišovanie dobrého a zlého konania, pomoc a dobročinnosť.
Činnosti	Identifikovanie jedinečných a zaujímavých črt druhého človeka. Uvedomovanie si, že v každom človeku je niečo cenné a vzácne, hoci sa odlišujeme povahou aj vzhľadom. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Vnímanie kamarátstva ako dobrého modelu komunikácie, vzťahov, spolužitia a spolupráce. Tvorivé obdarovávanie a oceňovanie druhého, druhých. Rozlišovanie a chápanie dôsledkov dobrého (napomáhajúceho) a zlého (ubližujúceho) správania.

4. Spoznávanie a vyjadrovanie emócií

Pojmy	Emócie (nadšenie, radosť, hrdosť, súcit, dôvera, rozrušenie, strach, hnev, prekvapenie a i.), vyjadrenie citov, reakcie, zvládanie emócií, emócie vo vzťahoch.
Činnosti	Rozlišovanie emócií, ich prejavov a dopadov ich vyjadrenia na seba a druhých. Vyjadrovanie citov a prežívania v rozličných situáciách. Vnímanie potrieb druhých/iných. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Posilňovanie pozitívneho sebaobrazu. Modelovanie reakcií na rozlične vyjadrené emócie nadšenia, šťastia, hnevu, znechutenia a i. Zvládanie prejavov vlastných emócií tak, aby boli autentické a zároveň neranili druhých.

5. Konanie dobra – aj keď sa nikto nepozera

Pojmy	Česťnosť a pravdovravnosť, odvaha, hrdinstvo, dobré činy, dobré vlastnosti.
Činnosti	Rozpoznávanie dôsledkov pravdovravnosti a klamstva na život. Posilňovanie odvahy hovoriť pravdu aj napriek nepríjemným dôsledkom. Diskusia o vlastných vzoroch. Zoznamovanie sa s reálnymi alebo zobrazenými príbehmi prosociálnych a morálnych hrdinov. Spoznávanie vybraných biblických a archetypálnych príbehov. Identifikovanie posolstva týchto príbehov a vzorov pre život človeka a spoločnosti. Identifikovanie dobrých vlastností postáv z uvedených príbehov (dôvera, odvaha, dobrota a pod.). Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Odlišovanie dobrých a zlých vlastností ľudí a ich konania na príkladoch postavy/postáv z bežných príbehov, alebo z dejín, literatúry, seriálov alebo filmov. Identifikovanie morálnych prvkov v konaní vybraných postáv, medzi akými rozhodnutiami váhajú a k akým dôsledkom ich rozhodnutia vedú. Diskutovanie o detských hrdinoch. Posudzovanie situácií, v ktorých sa stretneme s klamstvom alebo nečestným správaním.

6. Sebariadenie

Pojmy	Túžby, potreby, sebaovládanie, rebríček hodnôt, osobné ciele, odolnosť.
-------	---

Činnosti	Rozpoznávanie významu sebaovládania a sebariadenia – nie každú túžbu je dobré ihneď uspokojiť. Určovanie priorít v rozličných druhoch hodnôt – čo je nevyhnutné, potrebné, užitočné, prospešné a príjemné. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Kultivovanie schopnosti odolávať lákavým ponukám, ak sa dostanú do sporu s dôležitejšími osobnými cieľmi.
-----------------	---

7. Rozvíjanie vzťahov v rodine a v komunite

Pojmy | Domov, rodina, príbuzní a blízki, komunita, inšpiratívni ľudia.

Činnosti	Zamýšľanie sa nad hodnotou domova. Vnímanie domova ako miesta pre život a rozvíjanie vzťahov v rodine a komunite. Preukazovanie vďačnosti rodičom, starým rodičom a blízkym osobám. Identifikovanie a pomenovanie členov rodiny, ich rôzne roly, úlohy a zodpovednosti. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Oceňovanie hodnôt spojených s rodinou alebo blízkymi osobami (bezpečie, láska, zodpovednosť, rešpekt, prijatie). Poznávanie variability rodín a rôznych životných situácií detí. Identifikovanie inšpiratívnych ľudí v komunite a ich bližšie spoznávanie.
-----------------	---

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 2. cyklus

Hlavným cieľom 2. cyklu je rozvíjať poznatky z oblasti geografických, historických a spoločenskovedných javov a procesov. Formujú sa základy aktívneho občianstva, žiaci sú vedení k uvedomeniu si práv, povinností a zároveň aj možností pozitívne ovplyvňovať svet vo svojom bezprostrednom okolí. Žiaci dokážu spolupracovať na riešení výziev a konfliktov. Rozvíjajú svoje schopnosti pracovať s mapou a inými zdrojmi informácií pri skúmaní prírodných a spoločenských pomerov Slovenska. Zároveň dokážu poznávať minulosť pomocou práce s jednoduchými historickými prameňmi.

Výkonový štandard

1. cieľ	Rozvíjať poznanie z oblasti spoločenských, geografických a historických procesov a javov.
----------------	--

Žiak vie/dokáže:

- správne používať pojmy potrebné na skúmanie minulosti, geografických a spoločenskovedných javov a procesov,

- poznať názvy a rozmiestnenie najdôležitejších geografických prvkov na mape Slovenska,
- vymedziť polohu Slovenska voči susedným štátom a porovnať jeho rozlohu v rámci Európy,
- uviesť základnú charakteristiku obyvateľstva Slovenska z hľadiska počtu, rozmiestnenia, národnostného a náboženského zloženia,
- opísať význam jednotlivých hospodárskych činností na zabezpečenie ľudských potrieb,
- identifikovať rozmanitosť prírody a obyvateľstva Zeme na vybraných príkladoch,
- rozpoznať prírodné a kultúrno-historické pamiatky, ktoré sú dôležité z hľadiska národnej a regionálnej identity alebo sú významnými lokalitami cestovného ruchu na Slovensku,
- identifikovať význam historických udalostí, osobností a miest pamäti vo svojom okolí,
- charakterizovať vybrané príklady kultúr v minulosti.

2. cieľ

Samostatne využívať základné metódy získavania, analýzy a interpretácie informácií.

Žiak vie/dokáže:

- klásť si základné bádateľské otázky (Čo to je?, Kde to je?, Aké to je?, Prečo to je?, Ako a kedy to vzniklo?, Aký to má vplyv? a i.) a hľadať na ne odpovede,
- rozlíšiť a vyhodnotiť rôzne zdroje informácií,
- získať informácie pre potreby vlastného bádania v detských encyklopédiách alebo na internete,
- porovnať a usporiadať skúmané javy, procesy a udalosti podľa určených kritérií,
- interpretovať a vytvárať grafické zobrazenia vzťahov medzi procesmi alebo javmi (časová os, mapa mysle, graf, schéma, Vennov diagram a i.),
- porovnať rôzne pohľady a názory na vybranú tému alebo problém,
- dohodnúť sa v rámci skupiny na spoločnom riešení úlohy,
- skontrolovať svoju hotovú prácu a ohodnotiť ju podľa vopred stanovených kritérií hodnotenia,
- prezentovať svoje zistenia jasne a zrozumiteľne s využitím vhodných pojmov a pomocou vizuálneho spracovania,
- interpretovať mapové znaky na rôznych druhoch máp pomocou legendy a použiť grafickú mierku,
- opísať rozmiestnenie vybraných javov a procesov na geografickej a historickej mape,
- naplánovať vychádzku alebo výlet pomocou turistickej mapy a orientovať sa podľa nej v teréne,
- uskutočniť jednoduchý prieskum o názoroch na vybraný problém v komunite alebo obci.

3. cieľ

Porovnať zmeny života ľudskej spoločnosti v čase a priestore.

Žiak vie/dokáže:

- porovnať život v minulosti a súčasnosti na príkladoch z regiónu a Slovenska,
- sprítomniť vybranú historickú udalosť alebo postavu z minulosti Slovenska,
- mapovať miesta pamäti v regióne a na Slovensku,

- vysvetliť význam pamätných dní a štátnych sviatkov v kalendári,
- zdokumentovať príklady tradícií spojených s regiónom,
- interpretovať príbeh z minulosti (povešť, legenda, ľudová pieseň),
- rozlišovať blízku a dávnu minulosť, historické obdobia,
- rozlišovať súvislosti, príčiny a dôsledky udalostí v dejinách,
- ilustrovať príklady kultúrnych, umeleckých a náboženských prejavov človeka na konkrétnych príkladoch,
- vysvetliť dôvody pohybu ľudí na príkladoch zo Slovenska a sveta.

4. cieľ

Posúdiť vzájomné vzťahy medzi krajinou a činnosťou človeka na Slovensku, uviesť význam chránených území pri ochrane prírody a krajiny.

Žiak vie/dokáže:

- vysvetliť vzťah medzi prírodnými podmienkami, osídlením a spôsobom života ľudí v súčasnosti a minulosti,
- uviesť príklady, ako človek využíva a pretvára krajinu,
- interpretovať predpoveď počasia,
- opísať vznik pohorí a vybraných tvarov zemského povrchu vytvorených činnosťou vody, ľadovca a vetra,
- vysvetliť význam územnej ochrany prírody na príkladoch chránených území na Slovensku.

5. cieľ

Rozvíjať jedinečnosť seba samého, pomenovať základné zložky vlastnej identity a svoje sociálne roly, uplatňovať rešpektujúci prístup k druhým.

Žiak vie/dokáže:

- pomenovať prínos svojich jedinečných vlastností pre druhých (rovesnícka skupina, komunita),
- uplatniť rešpekt vo vzťahu k druhým a identifikovať stereotypy vo svojom hodnotení druhých,
- opísať sociálne roly, s ktorými sa stotožňuje a poznať sociálne roly, ktoré sa od neho očakávajú,
- tvoriť a udržiavať pozitívne medziľudské vzťahy s ľuďmi v blízkom okolí, ktorí majú odlišné potreby (v škole – v lokálnej komunite),
- poznať lokálne a regionálne kultúrno-spoločenské reálie a históriu a ich význam pri budovaní vlastnej kultúrnej identity.

6. cieľ

Komunikovať konštruktívne a s ohľadom na spolupatričnosť a spoluprácu žiakov.

Žiak vie/dokáže:

- viesť rešpektujúci, oceňujúci a konštruktívny dialóg s druhými,
- komunikovať s využitím jednoduchej, vecne správnej argumentácie,

- vyvodiť a uplatňovať zásady dobrej spolupráce,
- uplatňovať empatiu a asertivitu pri vzťahoch s ľuďmi v okolí,
- porozumieť, že na jednotlivé udalosti, javy, procesy a osoby môže existovať viacero pohľadov.

7. cieľ Poznať a zhodnocovať vlastné charakterové črty aj s ohľadom na druhých.**Žiak vie/dokáže:**

- uvedomiť si vlastnú osobnosť ako dobrú šancu pre život,
- zhodnotiť svoje silné a slabé stránky s odstupom,
- vypracovať jednoduchý plán vlastného sebarozvoja.

8. cieľ Chápať zmysel a význam pravidiel, povinností a uplatňovať práva ako člen komunity.**Žiak vie/dokáže:**

- rozpoznať práva a povinnosti z perspektívy obyvateľa obce,
- rešpektovať pravidlá platné v škole aj v obci a vyžadovať ich dodržiavanie,
- vysvetliť úlohu úradov, inštitúcií, občianskych iniciatív v obci a jej okolí na konkrétnych príkladoch,
- zdôvodniť úlohu a význam fungovania zastupiteľskej demokracie na príklade žiackeho parlamentu a obecnej samosprávy,
- analyzovať na jednoduchých príkladoch vzťah cien a vybraných komodít.

9. cieľ Rozlíšiť dôveryhodnosť zdrojov informácií a bezpečne sa správať v online prostredí.**Žiak vie/dokáže:**

- rozlíšiť kvalitu informačných zdrojov a rôznych typov médií,
- uviesť príklady dôveryhodných a nedôveryhodných zdrojov informácií,
- poznať zásady správania sa v online prostredí aj vo vzťahu k iným,
- pomenovať prínosy a riziká sociálnych sietí, audiovizuálnej produkcie a reklamy.

10. cieľ Aktívne sa angažovať v aktivitách na skvalitnenie fungovania školy a/alebo obce.**Žiak vie/dokáže:**

- v spolupráci s druhými navrhnúť a uskutočniť aktivitu na riešenie vybraného problému vo svojom okolí alebo aktivitu na pomoc druhým pre podporu solidarity a spoločného dobra.

Obsahový štandard

Geografický komponent

1. Využívanie mapy ako zdroja informácií

Činnosti uvedené v téme Využívanie mapy ako zdroja informácií sa uskutočňujú v prepojení s činnosťami ostatných tém priebežne počas celého vzdelávacieho cyklu a je možné ich realizovať aj s využitím geoinformačných technológií.

Pojmy | Mapové znaky, druhy máp, turistická mapa, grafická mierka, vrstevnice, nadmorská výška, digitálne mapy, GPS navigácia.

Činnosti | Určovanie prvkov obsahu mapy – čítanie mapy.
 Vyhľadávanie objektov, trás a osvojovanie si základov merania vzdialeností na mape.
 Rozpoznávanie druhov máp a príkladov ich využitia, osvojovanie si základov práce s nimi – všeobecnogeografická, topografická a tematická mapa (politická, turistická, dopravná).
 Tvorba jednoduchšej tematickej mapy (mapového náčrtku) s využitím bodových, líniových alebo plošných mapových znakov.
 Určovanie nadmorskej výšky a prevýšenia medzi vybranými bodmi na turistickej mape.
 Rozpoznávanie základných tvarov reliéfu (rovina, údolie, vrch, plošina) pomocou vrstevníc a kót.

2. Poloha a rozloha Slovenska, poznávanie prírody našej vlasti

Pojmy | Susedné štáty Slovenska, najznámejšie prírodné prvky na mape Slovenska, územná ochrana prírody, vegetačné stupne, meteorologické prvky, poveternostné javy, predpoveď počasia, podnebie, horotvorná činnosť, riečna a ľadovcová dolina, tiesňava, kaňon, prírodné pamiatky.

Činnosti | Opis polohy a porovnávanie rozlohy Slovenska (väčšie ako/menšie ako) voči susedným štátom a v rámci Európy.
 Určovanie polohy najvýznamnejších povrchových celkov, riek, vodných plôch a chránených území na mape Slovenska spojené s ich základnou charakteristikou.
 Ako človek pretvára krajinu? Opis krajiny a spôsobov jej využívania na príkladoch rôznych typov krajín zo Slovenska – na základe práce s fotografiami a leteckými snímkami.

Usporiadanie rastlinstva a živočíšstva podľa nadmorskej výšky pomocou nákresu.

Zdôvodnenie významu ochrany prírody a krajiny na vybraných príkladoch chránených území, osvojovanie si zásad správania sa a pohybu v prírode.

Identifikovanie nebezpečných poveternostných javov vyskytujúcich sa na Slovensku.

Interpretovanie jednoduchšej grafickej, textovej alebo televíznej predpovede počasia.

Modelovanie vzniku pohorí na príkladoch vrásového a sopečného pohoria.

Rozpoznávanie procesov vzniku vybraných tvarov zemského povrchu vytvorených činnosťou vody, ľadovca a vetra na konkrétnych príkladoch zo Slovenska a z iných častí Zeme.

Identifikovanie cenných a turisticky atraktívnych prírodných lokalít na Slovensku.

3. Obyvateľstvo Slovenska a jeho činnosť v krajine

Pojmy

Počet obyvateľov Slovenska, etnická a kultúrna rozmanitosť, administratívne členenie, hlavné mesto, krajské mestá, významné sídla, kultúrne pamiatky, pamiatky UNESCO, cestovný ruch.

Činnosti

Porovnávanie počtu obyvateľov Slovenska s inými štátmi Európy (viac ako/menej ako).

Spoznávanie, že Slovensko nie je domovom len pre Slovákov a že Slováci nežijú len na Slovensku.

Zisťovanie dôvodov sťahovania ľudí (v rámci Slovenska, zo Slovenska a na Slovensko).

Členenie územia Slovenska na kraje, okresy a kultúrne (tradičné) regióny.

Určovanie polohy hlavného mesta, krajských miest a ďalších dôležitých sídiel na mape Slovenska spojené s opisom toho, čím sú známe alebo jedinečné.

Identifikovanie hlavných hospodárskych činností na Slovensku a v regióne.

Odhaľovanie pôvodu vybraných tovarov bežnej spotreby, spôsobu ich výroby, dopravy k spotrebiteľom a zhodnocovania po využití.

Spoznávanie najvýznamnejších kultúrno-historických pamiatok na Slovensku s dôrazom na pamiatky v regióne, v ktorom sídli škola.

Vyhľadávanie zaujímavých turistických cieľov na Slovensku podľa osobných preferencií spojené s tvorbou jednoduchého plánu poznávacieho výletu.

4. Poznávanie Zeme a jej rozmanitosti

Pojmy	Všeobecnogeografická mapa sveta, politická mapa sveta, prírodná a kultúrna rozmanitosť.
Činnosti	Rozpoznávanie geografických útvarov ako sú ostrov, polostrov, súostrovie, more, záliv, prieliv, prieplav a ústie na obrázku, mape a glóbose. Základná orientácia na mape sveta a glóbose spojená s vyhľadávaním a zaraďovaním významných objektov (napríklad štát, pohorie, rieka, mesto, pamiatka) k jednotlivým svetadielom. Opis a porovnávanie vybraných riek sveta pomocou fotografií, satelitných snímok a mapy – činnosť rieky v rôznych častiach toku (erózia, prenos, ukladanie materiálu) a vplyv rieky na život človeka. Spoznávanie rozmanitosti sveta prostredníctvom najznámejších prírodných a kultúrno-historických pamiatok. Porovnávanie prírodných podmienok a spôsobu života na Slovensku a vo vybranom štáte Európy a sveta. (TEMATICKÝ DEŇ)

Dejepisný komponent

1. Spôsoby určovania času a zaznamenávania a skúmania minulosti

Pojmy	Časová os, storočie, tisícročie, letopočet, múzeum, archív, knižnica, galéria, skanzen, pomník, pamätník, pamätná tabuľa, socha, virtuálna expozícia, kultúrna a technická pamiatka, organizácia UNESCO, vybrané profesie súvisiace so skúmaním minulosti (archeológ, etnológ, archivár, muzeológ, historik), historické pramene – hmotné, ústne, písomné, primárne, sekundárne.
Činnosti	Identifikovanie rôznych spôsobov určovania času (lineárny/historický a cyklický/prírodný). Zoradovanie udalostí na časovej osi, určovanie ich vzájomných vzťahov. Tvorba časovej priamky z rodinnej histórie/z vybraného historického obdobia. Identifikovanie spôsobov uchovávanía a pripomínania minulosti (udalostí, osobností). Skúmanie rôznorodých prameňov o minulosti. Mapovanie miest pamäti v regióne a na Slovensku. Zaznamenanie a vysvetlenie významu pamätných dní a štátnych sviatkov v kalendári. Návšteva pamäťovej inštitúcie – múzeum, archív, galéria a i. (TEMATICKÝ DEŇ)

Tematická sonda – život a dielo osobnosti z regionálnych dejín (príprava expozície, simulovanie práce vybranej profesie súvisiacej so skúmaním minulosti). **(TEMATICKÝ DEŇ)**

Tematická sonda z regionálnej histórie – ochrana kultúrneho a historického dedičstva; interpretácia povesti, legendy, ľudovej piesne. **(TEMATICKÝ DEŇ)**

2. Počiatky ľudskej spoločnosti

Pojmy Zberač, lovec, migrácia – osídlenie sveta - mapa, najstaršie stopy človeka na svete (napr. Venuša, mohyla).

Činnosti Zaznamenávanie lokalít najstarších stôp života človeka – hmotné a archeologické pramene.

Rozpoznávanie zmien v životných podmienkach pravekých ľudí v súvislosti s prvými objavmi a vynálezmi (ohň, pästný klin, bronz, železo, koleso a i.).

3. Prvé civilizácie

Pojmy Počiatky poľnohospodárstva, mestské štáty, riečne civilizácie, rozvrstvenie spoločnosti, náboženské predstavy, vynález písma, staroveké poznanie a veda (matematika, architektúra, medicína, kultúra a umenie).

Činnosti Identifikovanie vplyvu prírodných faktorov a zdrojov na ľudské osídlenie a činnosť človeka v minulosti, vzťahu človeka a prírody, domestikácia.

Charakteristika vybranej starovekej civilizácie – vláda, každodenný život, náboženstvo, kultúra.

Občiansky komponent

1. Rozlišovanie pravidiel, práv a povinností

Pojmy Práva a povinnosti obyvateľa obce.

Činnosti Zisťovanie, na čo mám ako obyvateľ obce nárok.

Poznávanie rôznych nariadení, daní a poplatkov, ich zdôvodnenie a dôsledky nedodržiavania (pálenie záhradného odpadu, nočný pokoj, parkovanie, poplatok za psa, nelegálne skládky odpadu a i.).

2. Možnosti zlepšovania života vo svojom okolí a v obci

Pojmy | Samosprávne riadenie, starosta, primátor, poslanec, miestny úrad, obecné zastupiteľstvo, voľby.

Činnosti | Diskusia o právach a povinnostiach v škole a v obci.
 Monitorovanie činnosti triednej samosprávy a žiackeho parlamentu.
 Porovnávanie starostlivosti o obec so starostlivosťou o domácnosť.
 Poznávanie typov služieb, ktoré poskytuje obec.
 Komunikovanie požiadavky z pozície žiaka vedeniu školy alebo z pozície občana na obecnom/mestskom úrade.
 Popis procesu volieb do zastupiteľských orgánov na lokálnej úrovni.
 Opis príkladov situácií, ktoré rieši obecné zastupiteľstvo.
 Riešenie susedských konfliktov na konkrétnych príkladoch.

3. Zodpovedné hospodárenie

Pojmy | Platená práca, mzda, rodinný rozpočet, bankový účet, platobná karta.

Činnosti | Posúdenie rozdielu medzi prácou a inými činnosťami.
 Analyzovanie zdrojov odmeny za prácu – učiteľ/ka, mama, dôchodca, predavač/ka, výrobca zmrzlín.
 Získavanie prehľadu o rodinnom rozpočte, príjmy a výdavky na fiktívnom príklade.
 Porovnávanie cien vybraných tovarov na základe rôznych kritérií – veľkosť tovaru, rôzni výrobcovia a poskytovatelia, miesto výroby, vzácnosť, vplyv na životné prostredie.

4. Základy aktívneho občianstva

Pojmy | Práva dieťaťa, analyzovanie a riešenie problému.

Činnosti | Diskutovanie o právach dieťaťa, ktoré sa dodržujú alebo porušujú v prostredí žiaka.
 Aktívne prejavovanie solidarity s deťmi, ktoré dlhodobo trpia nedodržiavaním ich práv.
 Analyzovanie vybraného problému na základe výsledkov žiackeho pozorovania alebo pomocou informácií získaných z jednoduchých informačných zdrojov či dotazníkového prieskumu. (TEMATICKÝ DEŇ)
 Navrhnutie, realizácia a vyhodnotenie postupu pri riešení jednoduchého opatrenia, ktoré smeruje k zlepšeniu života v komunite a bezprostrednom okolí. (TEMATICKÝ DEŇ)
 Vypracovanie spoločného vyhlásenia triedy zastupiteľstvu obce k aktuálnej téme.

5. Mediálna gramotnosť

Pojmy | Bezpečnosť v online prostredí, reklama, dôveryhodnosť informácií.

Činnosti | Rozpoznávanie prínosov a nebezpečenstva online sveta (hľadanie a sledovanie obsahu, chat, zasielanie údajov a i.). (TEMATICKÝ DEŇ)
 Posúdenie pravdivosti/zavádzania reklamy na vybranom príklade.
 Identifikovanie dôveryhodných a nedôveryhodných zdrojov informácií.
 Vytvorenie odporúčaní a osobných pravidiel bezpečného a etického správania sa v online prostredí a možnosti pomoci (pri vyhľadávaní obsahu, sledovaní obsahu, čítaní, zasielaní údajov, súkromie a intimita online a i.). (TEMATICKÝ DEŇ)

Eticko-osobnostný komponent

Komponent človek zahŕňa predovšetkým hodnotové, morálno-výchovné a etické súčasti školskej výchovy a vzdelávania. Sú určené pre všetkých žiakov, realizujú sa naprieč témami celej vzdelávacej oblasti, no v rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa prehĺbujú a rozvíjajú špecifickým spôsobom. V rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa okrem všetkých činností komponentu človek realizujú aj rozširujúce činnosti špecifické pre vyučovanie ETV, ktoré sú takto v dokumente aj vyznačené.

1. Rozvíjanie silných stránok osobnosti

Pojmy | Silné a slabé stránky osoby, charakter, sebarozvoj, život ako dar a príležitosť.

Činnosti | Porovnávanie vlastného pohľadu na svoje charakterové vlastnosti s pohľadom iných.
 Diskutovanie o hodnote života a jeho výziev - teším sa, že žijem a mám šancu sa rozvíjať.
Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:
 Hodnotenie svojich silných a slabých stránok a možností rozvíjať svoje schopnosti.
 Vypracovanie jednoduchého plánu vlastného sebarozvoja aj s ohľadom na druhých. (TEMATICKÝ DEŇ)

2. Kvalita vzťahov a oceňovanie ľudí blízko nás

Pojmy | Priateľstvo, láska, úcta, akceptovanie a oceňovanie druhých, vzťahy v skupine, vzory.

Činnosti	Rôzne spôsoby vyjadrenia priateľstva a lásky, vďačnosti, úcty a prijatia (rodičom, príbuzným, učiteľom, iným dospelým, spolužiakom, kamarátom, partnerom a pod.). Identifikovanie obdivuhodných a inšpirujúcich vlastností na spolužiakovi a kamarátovi. Oceňovanie druhého za to, kým je a čo robí. Akceptovanie druhých takých, akí sú – uplatňovanie ústretovosti a rešpektu vo vzťahoch s druhými.
-----------------	--

3. Etická komunikácia

Pojmy	Pravidlá komunikácie, argumentovanie, etický dialóg.
--------------	---

Činnosti	Komunikácia v triede a škole, vytvorenie pravidiel komunikácie. Vedenie zmysluplného rozhovoru. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Rozlišovanie efektívnej a neefektívnej verbálnej a neverbálnej komunikácie (aktívne počúvanie, vyjadrovanie pocitov, priamy očný kontakt, porozumenie vs. nepočúvanie, neprejavovanie pocitov, odvracanie sa, manipulácia a i.) s ohľadom na pravdivosť a úprimnosť vyjadrovania. Aplikovanie pravidiel komunikácie s ohľadom na etické princípy v dialógu a diskusii. Racionálne argumentovanie a zdôvodňovanie názorov v diskusii na základnej úrovni, „filozofovanie s deťmi“. (TEMATICKÝ DEŇ)
-----------------	--

4. Spolupatričnosť a spolupráca

Pojmy	Spolupráca, zásady spolupráce.
--------------	---------------------------------------

Činnosti	Reflektovanie zážitkov a odkrývanie hodnoty spolupráce a spolupatričnosti. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Vyvodzovanie zásad dobrej spolupráce v skupine a tréning ich využívania v praktických činnostiach. (TEMATICKÝ DEŇ) Vyhodnotenie úspešnosti spolupráce pri práci v skupine, interpretovanie príčin a dôsledkov vydarenej alebo neúspešnej spolupráce. (TEMATICKÝ DEŇ)
-----------------	--

5. Sebauvedomovanie a sebaregulácia, uvedomovanie si potrieb iných

Pojmy	Zorný uhol, empatia, asertivita, oprávnený nárok, zvládanie konfliktov.
--------------	--

Činnosti	Vyjadrovanie empatie s druhým tak, aby cítil podporu a zažil skutočnú pomoc. Regulácia a pozitívne uplatňovanie svojich emócií v interakcii s druhými. Nácvik asertívnych postojov ako prevencie násilia, šikanovania, manipulácie a zneužívania. Pomenovanie spôsobov, ako čeliť negatívnemu tlaku rovesníckych skupín. Empatické postoje a neubližujúce správanie pri vzťahoch so zvieratami ako cítiacimi tvormi. Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: Výmena zorného uhla a vnímanie konkrétnej situácie očami spolužiaka a vžiť sa do jeho prežívania. Nácvik schopnosti zadefinovať oprávnený nárok. Zoznamovanie sa s technikami riešenia a zvládania konfliktov. (TEMATICKÝ DEŇ)
-----------------	---

6. Poznávanie náboženstiev na Slovensku

Pojmy	Vierovyznanie, kresťanstvo a iné náboženstvá u nás, vzájomný rešpekt, náboženské sviatky.
Činnosti	Oboznamovanie sa s vierovyznaniami na Slovensku a ich prejavmi vo verejnom priestore a kultúre. Uvedomovanie si významu pokojného a rešpektujúceho spolunažívania medzi ľuďmi s odlišnou vierou a bez vyznania. Odhaľovanie súvislostí sviatkov s vierovyznaniami na Slovensku.

Vzdelávacie štandardy vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť pre 3. cyklus

Hlavným cieľom 3. cyklu je porozumieť vybraným geografickým, historickým, kultúrnym, náboženským, hospodárskym a politickým špecifikám v rôznych častiach sveta. Žiaci rozvíjajú svoj pozitívny vzťah k demokratickej spoločnosti a k potrebe udržateľnosti života na Zemi. Aktívne sa zapájajú do riešenia aktuálnych výziev a problémov. Uvedomujú si vlastnú identitu v globalizovanom svete. Rešpektujú a prejavujú ohľaduplnosť voči iným ľuďom, kultúram a duchovným hodnotám. Žiaci kriticky pristupujú k zdrojom informácií a mediálnym obsahom. Disponujú rozvinutými spôsobmi získavania, vyhľadávania, analyzovania a interpretovania informácií v rôznej podobe.

Organizácia výučby vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť v 3. cykle

Vyučovanie vzdelávacej oblasti v 3. cykle sa realizuje v podobe samostatných predmetov (geografia, dejepis, občianska náuka, etická výchova), prípadne ako plne alebo čiastočne integrovaný predmet. Výkonové štandardy sú uvádzané pre všetky komponenty spoločne. Cieľom je posilniť vzájomné medzipredmetové vzťahy v rámci vzdelávacej oblasti. Obsahové štandardy sú formulo-

vané pre jednotlivé komponenty. Vzdelávacie štandardy eticko-osobnostného komponentu sa realizujú prioritne na predmete etická výchova, čiastočne však aj prierezovo, v rámci výučby iných predmetov vzdelávacej oblasti.

Výkonový štandard

1. cieľ

Využívať znalosti o vybraných spoločenských, geografických a historických javoch a procesoch v širších súvislostiach a rôznych kontextoch.

Žiak vie/dokáže:

- disponovať geografickou, dejepisnou a spoločenskovednou terminológiou a osvojené pojmy používať v správne kontexte,
- lokalizovať kľúčové geografické prvky na mape sveta, Európy a Slovenska,
- porovnať geografické špecifiká vybraných regiónov a štátov v Európe a vo svete,
- zhodnotiť demografické javy a procesy vo svete, vybraných regiónoch a na Slovensku,
- uviesť príčiny a dôsledky regionálnych rozdielov vo svete, v Európe a na Slovensku,
- zhodnotiť geografické, spoločenské a historické aspekty európskej integrácie,
- zaujať informovaný postoj k vybraným spoločenským javom, procesom, udalostiam alebo výzvam od lokálnej po globálnu úroveň,
- orientovať sa v kľúčových historických obdobiach v priestore a čase,
- zovšeobecniť základné znaky historického obdobia a črty jeho umeleckého vyjadrenia,
- vymedziť hlavné medzníky kľúčových historických procesov,
- zaujať postoj k vybranému historickému javu, osobnosti a procesu významnému pre európsku kultúru a svetové dejiny,
- opísať základné spoločné znaky, podobnosti a rozdiely medzi svetovými náboženstvami a kultúrami,
- orientovať sa v sociálnej a politickej štruktúre spoločnosti,
- vysvetliť základné ekonomické vzťahy medzi štátom a občanmi,
- vysvetliť spôsoby, ako môže ako občan ovplyvňovať správu vecí verejných a politické rozhodnutia.

2. cieľ

Vyberať, navrhnúť a uplatniť metódy a postupy získavania, analýzy a interpretácie informácií vedúce k riešeniu rôznych úloh, výziev a problémov.

Žiak vie/dokáže:

- vybrať vhodné zdroje informácií potrebné pri hľadaní odpovedí na otázky geografického, historického alebo spoločenskovedného charakteru a vyvodiť z nich správne závery,
- rozlíšiť fakty, argumenty, názory a interpretácie; podstatné informácie od nepodstatných,

- klásť si otázky relevantné pre poznávanie samého seba, vo vzťahu k druhým a okolitému svetu,
- preniesť údaje z jednej formy do druhej (napr. z tabuľky do grafu, zo schémy do textu a naopak),
- sformulovať predpoklad a navrhnúť spôsoby alebo postupy jeho možného overenia,
- argumentačne obhájiť pozíciu v diskusii na základe analyzovaných textových a iných zdrojov,
- podieľať sa v rámci skupiny na návrhu a overení postupu riešenia úlohy,
- ohodnotiť svoju hotovú prácu a navrhnúť možnosti jej zlepšenia,
- prezentovať výsledky svojej práce vo verbálnej, textovej a vizuálnej podobe s využitím správnej terminológie,
- určiť geografickú polohu objektov na mape a použiť číselnú mierku,
- použiť rôzne druhy máp ako zdroj informácií o geografických, spoločenských a historických javoch, procesoch a vzťahoch medzi nimi,
- orientovať sa v neznámom priestore pomocou mapy alebo GPS,
- vytvoriť tematickú mapu v papierovej alebo digitálnej podobe,
- interpretovať spoločenské a historické javy alebo udalosti z rôznych perspektív,
- zostaviť projektový zámer s prvkami podnikavosti a inovatívnosti,
- realizovať jednoduchý geografický prieskum v miestnej krajine.

3. cieľ**Porozumieť významu a princípom spoločenských a historických javov a procesov.****Žiak vie/dokáže:**

- zhodnotiť príčiny a dôsledky historických javov a procesov,
- zhodnotiť význam historického javu, osobnosti alebo procesu pre európsku kultúru a svetové dejiny,
- charakterizovať príčiny (faktory) zániku ríše, kultúry, civilizácie na vybranom príklade,
- zhodnotiť krátkodobé a dlhodobé dôsledky historického javu, procesu, osobnosti,
- interpretovať dobové svedectvo alebo umelecké dielo z vybraného obdobia,
- analyzovať význam a činitele ovplyvňujúce rozmiestnenie kľúčových hospodárskych činností v súčasnosti a v minulosti,
- rozpoznať vplyv historických udalostí na každodenný život ľudí, uviesť príklady z každodenného života rôznych skupín, vrstiev obyvateľstva v konkrétnom historickom období,
- pochopiť úlohu svetových náboženstiev v spoločnosti a kultúre,
- rozpoznať hlavné idey reformných hnutí v Európe,
- zhodnotiť procesy modernizácie spoločnosti na vybranom príklade,
- porovnať formy revolúcií na vybraných príkladoch,
- porozumieť a reflektovať etický rozmer v dejinách,
- zhodnotiť príčiny a dôsledky migrácie,
- analyzovať zmeny v počte a rozmiestnení obyvateľstva na globálnej a regionálnej úrovni,
- vysvetliť na vybraných príkladoch zmeny a prepojenosť v súčasnom svete vplyvom globalizácie.

4. cieľ

Posúdiť vzájomnú previazanosť prírodných zložiek krajiny s činnosťou človeka na regionálnej a globálnej úrovni, poznať možnosti vedúce k udržateľnému spôsobu života na Zemi.

Žiak vie/dokáže:

- opísať dôsledky tvaru a pohybov Zeme, sklonu zemskej osi na život na Zemi,
- zhodnotiť vplyv geologických procesov na formovanie povrchu Zeme,
- určiť príčiny a dôsledky prírodných katastrof, oblasti ich výskytu a možnosti predchádzania ich vzniku alebo zmierňovania nimi spôsobených škôd,
- porovnať vplyv rôznych prírodných podmienok na život na Zemi,
- posúdiť vplyv klimatických činiteľov na podnebie na Zemi, v Európe a na Slovensku,
- porovnať základné charakteristiky podnebných pásiem alebo podnebných oblastí,
- vysvetliť vznik vegetačných pásiem a ich usporiadanie na Zemi, v Európe a na Slovensku,
- vysvetliť, ako človek ovplyvňuje životné prostredie od lokálnej po globálnu úroveň,
- identifikovať prejavy a dôsledky klimatickej zmeny v rôznych častiach Zeme,
- uviesť možnosti vedúce k udržateľnejšiemu spôsobu života.

5. cieľ

Rozpoznať osobnostné, sociálne, kultúrne stránky svojej identity a rešpektovať pozitívne prvky rozmanitosti ľudí a skupín v blízkom aj širšom okolí.

Žiak vie/dokáže:

- posúdiť vplyv rôznych faktorov na správanie, rozhodovanie a formovanie názorov a postojov človeka,
- pomenovať dôležité faktory, ktoré utvárajú identitu a osobnú integritu človeka vo vzťahu k témam intimity, sexuality a sexuálneho správania a rodičovstva,
- identifikovať rôzne skupiny a komunity, do ktorých patrím, chcem patriť, môžem patriť,
- uplatňovať prosociálnosť ako integrujúcu zložku vlastnej identity,
- rešpektovať druhých bez ohľadu na sociálne a ekonomické zázemie, zdravotný stav, etnickú, kultúrnu, náboženskú príslušnosť, pôvod, svetonázor, vek, pohlavie alebo sebaknímanie,
- opísať základné spoločné znaky, podobnosti a rozdiely medzi svetovými náboženstvami a kultúrami a porozumieť vplyvu náboženstiev pre kultúrne systémy v ľudských spoločnostiach a každodenný život,
- identifikovať rôzne zdroje vlastnej kultúrnej identity od lokálnej po globálnu,
- utvárať zdravú formu patriotizmu a úctu k národu.

6. cieľ

Komunikovať konštruktívne s ohľadom na perspektívu iných ľudí a na prehlbovanie osobných vzťahov.

Žiak vie/dokáže:

- prakticky využívať spoločenské a komunikačné návyky,

- zaujať informovaný postoj k vybraným spoločenským javom, procesom, udalostiam a výzvam od lokálnej po globálnu úroveň,
- slobodne prijať jednoduché záväzky v skupine a splniť ich,
- rozlíšiť rôzne typy správania k druhým a zvoliť si to, ktoré je spravodlivé a prosociálne,
- vytvárať slobodné a zodpovedné priateľské vzťahy,
- využívať zásady empatického a súčasne asertívneho správania v spoločenských vzťahoch,
- vnímať rôzne perspektívy a dôvody, ktoré formujú názory a postoje iných ľudí.

7. cieľ | Uplatňovať vnútorné motivácie na konanie dobra.

Žiak vie/dokáže:

- rešpektovať život človeka ako najvyššiu hodnotu,
- identifikovať podmienky a faktory pôsobiace na rozvoj človeka,
- chrániť život vo všetkých jeho formách,
- analyzovať a vyhodnotiť morálne dilematickú situáciu,
- identifikovať cnosti v konaní reálnych alebo zobrazených postáv,
- rozlíšiť kvalitu priateľstva a rozhodovať sa pre cnostné priateľstvá,
- odlíšiť morálne dobré konanie od čisto užitočného alebo príjemného,
- robiť správne a morálne dobré rozhodnutia aj vtedy, keď sa nikto nepozera,
- plánovať svoju krátkodobú a dlhodobú budúcnosť v súlade so svojim potenciálom, potrebami a hranicami a prijímať zodpovedné rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú jeho životné smerovanie.

8. cieľ | Chápať zmysel a význam pravidiel a povinností, uplatňovať práva ako člen demokratickej spoločnosti.

Žiak vie/dokáže:

- zdôvodniť význam rozdelenia moci na rozličných príkladoch,
- zdôvodniť praktický význam právnych poznatkov pre budovanie svojho právneho vedomia,
- reagovať adekvátne v situáciách, pri ktorých je ohrozená integrita alebo porušované právo,
- posúdiť výhody života v demokratickom zriadení v porovnaní s autoritatívnym režimom,
- využiť svoj potenciál smerom k podnikavosti a inovatívnosti.

9. cieľ | Analyzovať mediálne obsahy, vrátane sociálnych sietí a ich vplyv na správanie a postoje ľudí, regulovať vlastné správanie v online prostredí.

Žiak vie/dokáže:

- rozlišovať vybrané mediálne obsahy ako zdroj informácií o aktuálnom dianí doma a vo svete,
- rozpoznať dezinformácie a nepravdivé mediálne obsahy,

- eticky a rešpektujúco sa prezentovať v online prostredí,
- pomenovať zásady kyberbezpečnosti,
- identifikovať vhodné a nevhodné mediálne obsahy a ich vplyv na sebaobraz a vlastné postoje.

10. cieľ	Participovať na prospešných aktivitách na rôznej úrovni, aplikovať stratégie aktívneho občianstva a spoluzodpovednosti za Slovensko, Európu a svet.
-----------------	--

Žiak vie/dokáže:

- aplikovať environmentálne poznanie do vlastných postojov a správania,
- aplikovať stratégie aktívneho občianstva za účelom pozitívnej zmeny,
- zaujať aktívny postoj proti prejavom ľudskej neznášanlivosti a prejaviť solidaritu k znevýhodneným skupinám obyvateľstva,
- navrhnúť, realizovať a vyhodnotiť primerane náročný dobrovoľnícky projekt.

Obsahový štandard**Geografický komponent/geografia****1. Zdroje geografického poznávania**

Činnosti uvedené v téme Zdroje geografického poznávania sa uskutočňujú v prepojení s činnosťami ostatných tém priebežne počas celého vzdelávacieho cyklu a je možné ich realizovať aj s využitím geoinformačných technológií.

Pojmy	Geografická sieť, nultý poludník, poludníky, rovník, rovnobežky, obratníky, polárne kružnice, zemské poglobule, časové pásma, číselná mierka mapy, satelitná snímka, geoinformačné technológie (GPS, GIS), kartogram.
--------------	--

Činnosti	Určovanie polohy vybraných objektov na mape pomocou geografických súradníc a vlastnej polohy v teréne pomocou GPS. Určovanie skutočnej vzdialenosti medzi objektmi na mape pomocou grafickej a číselnej mierky. Určovanie času v rôznych častiach Zeme s využitím mapy časových pásiem. Určovanie a porovnávanie usporiadania objektov a javov na mapách rôzneho druhu – identifikácia priestorových vzťahov (analýza mapy). Formulovanie záverov a jednoduchých hypotéz na základe mapy (interpretácia mapy). Tvorba tematickej mapy s využitím vhodného mapového prostriedku (napríklad kartogram).
-----------------	---

Využívanie štatistických údajov (vo forme tabuliek, grafov, diagramov), obrázkov, fotografií, textov a videí na získanie, spracovanie a prezentáciu informácií, identifikovanie súvislostí a tvorbu záverov.

2. Planéta Zem a jej prírodné krajinné sféry

Pojmy

Tvar a pohyby Zeme, sklon zemskej osi, stavba Zeme, platňová tektonika, prírodné riziká a hrozby, atmosféra, klimatotvorné činitele, klimatický diagram, podnebie (klíma), podnebné pásma, výšková stupňovitosť, šírková pásmovitosť, typy krajín (biómy), pevninské a horské ťadovce.

Činnosti

Objasňovanie súvisu tvaru Zeme, pohybov Zeme a sklonu zemskej osi so striedaním dňa a noci, striedaním ročných období a existenciou podnebných pásiem na Zemi.

Opis stavby Zeme a skúmanie vplyvu platňovej tektoniky na formovanie zemského povrchu na vybraných príkladoch zo sveta (napríklad Himaláje, Andy a Východoafrická priekopová prepadlina).

Určovanie príčin a dôsledkov seizmickej a vulkanickej činnosti; lokalizovanie oblastí na Zemi, ktoré sú touto činnosťou najviac zasiahnuté.

Lokalizovanie najznámejších povrchových celkov (pohoria, nížiny a i.) a prvkov vodstva na mape sveta a ich vzájomné porovnanie.

Rozpoznávanie rozdielu medzi počasím a podnebím.

Základná charakteristika podnebných pásiem na základe teploty vzduchu a množstva zrážok spojená s vymedzením ich priestorového rozšírenia.

Určovanie vplyvu klimatotvorných činiteľov (geografická šírka, vzdialenosť od morí a oceánov, morské prúdy, nadmorská výška, činnosť človeka) na podnebie a typy krajín na Zemi.

Identifikovanie príčin, dôsledkov a oblastí výskytu monzúnov, tropických cyklón a tornád.

Porovnávanie vybraných typov krajín (biómov) z hľadiska prírodných pomerov, činnosti človeka a ich priestorového rozšírenia na Zemi.

Porovnávanie pevninských a horských ťadovcov – oblasti výskytu, význam, príčiny a dôsledky topenia ťadovcov.

3. Obyvateľstvo Zeme

Pojmy

Populácia, vývoj počtu obyvateľov, rozmiestnenie obyvateľstva, hustota zaľudnenia, najľudnatejšie štáty a mestá sveta, veková pyramída, kultúrna rozmanitosť, svetové náboženstvá, migrácia, urbanizácia.

Činnosti	Lokalizovanie husto a riedko zaľudnených oblastí na Zemi spojené s identifikáciou faktorov, ktoré vplývajú na rozmiestnenie obyvateľstva. Porovnávanie počtu obyvateľov jednotlivých svetadielov a vybraných štátov pomocou štatistických údajov v rôznej podobe; identifikovanie najľudnatejších štátov a miest sveta. Posudzovanie vývoja svetovej populácie a určenie dôvodov, pre ktoré existujú rozdiely vo vývoji a počte obyvateľov medzi jednotlivými svetadielmi alebo štátmi. Spoznávanie rozmanitosti obyvateľstva z náboženského, kultúrneho a jazykového hľadiska. Skúmanie príčin a dôsledkov migrácie na vybraných príkladoch zo sveta. (TEMATICKÝ DEŇ) Skúmanie príčin a dôsledkov urbanizácie na vybraných príkladoch zo sveta.
-----------------	---

4. Činnosť ľudí na Zemi

Pojmy	Štruktúra hospodárstva (primárny, sekundárny, terciárny a kvartérny sektor), potravinové, surovinové a energetické zdroje, významné hospodárske oblasti, globálny obchod, medzinárodná deľba práce.
Činnosti	Klasifikácia, posudzovanie významu a dôsledkov rôznych hospodárskych činností, príčiny ich priestorového rozmiestnenia. Lokalizovanie oblastí s koncentráciou vybraných hospodárskych činností (napríklad ťažba ropy, zemného plynu, uhlia alebo drahých kovov, výroba automobilov, oblečenia, elektroniky, pestovanie poľnohospodárskych plodín, služby, cestovný ruch) a určenie činiteľov, ktoré ich podmieňujú. Odhaľovanie, ako vývoj v doprave a informačných technológiách mení časové vzdialenosti medzi miestami a regiónmi, čím sa mení ich relatívna geografická poloha. Ilustrovanie vzájomného prepojenia súčasného sveta prostredníctvom globálneho obchodu na príkladoch vybraných komodít od miesta získavania surovín a spracovania, cez dopravu až po miesta spotreby – so základným posúdením vplyvu globalizácie na výrobcov, spotrebiteľov a životné prostredie v rôznych častiach sveta. (TEMATICKÝ DEŇ)

5. Regióny sveta

Pojmy	Najznámejšie moria, ostrovy, polostrovy, zálivy, rieky a povrchové celky Európy, podnebné pásma a typy krajín Európy, rozmanitosť obyvateľstva, štáty Európy, hlavné a iné významné mestá európskych štátov, Európska únia, významné regióny a štáty sveta, priestorové vzťahy.
--------------	---

Činnosti	Vymedzenie hraníc Európy a určenie polohy najvýznamnejších európskych ostrovov, polostrovov, morí, zálivov, povrchových celkov, riek a jazier na všeobecnogeografickej mape. Posudzovanie vplyvu Golského prúdu a prevládajúceho západného prúdenia vzduchu na vznik podnebných pásiem Európy. Porovnávanie charakteristík podnebných pásiem Európy na základe klimatických diagramov. Zhodnotenie hospodárskeho významu riek na príklade vybranej európskej rieky. Zdôvodňovanie rozmiestnenia jednotlivých typov krajín v Európe spojené s ich základnou charakteristikou. Analýza údajov o počte, rozmiestnení, národnostnej, jazykovej a náboženskej štruktúre obyvateľstva Európy – kultúrna diverzita Európy. Určovanie polohy európskych štátov, ich hlavných a ďalších významných miest na mape. Porovnávanie geografických špecifík vybraných oblastí a štátov Európy (napríklad Spojené kráľovstvo, Nemecko, Francúzsko, Rusko, Poľsko, Ukrajina, Česko, Maďarsko, Taliansko, Španielsko, Švédsko). Identifikovanie geografických aspektov európskej integrácie (Európska únia, Schengenský priestor, eurozóna, kandidátske štáty) – vzájomné prepojenie Európy na vybraných príkladoch. Analýza vybraných výziev a problémov súčasnej Európy a hľadanie možností ich riešenia (napríklad konflikty a vojny, migrácia, starnutie obyvateľstva, environmentálne problémy, regionálne rozdiely, zdroje energie). Ostatné regióny sveta Spoznávanie geografických špecifík významných štátov alebo regiónov sveta (napríklad Čína, India, Japonsko, Blízky východ, Austrália, USA, Brazília, Nigéria, Arktída). Porovnávanie prírodných podmienok a spoločensko-hospodárskych charakteristík vybraných štátov alebo regiónov sveta, identifikovanie ich spoločných a odlišných znakov.
-----------------	---

6. Slovensko

Pojmy	Významné povrchové celky, rieky a sídla na mape Slovenska, činitele ovplyvňujúce podnebie Slovenska, klimatické oblasti, využívanie krajiny, regionálne rozdiely, počet a štruktúra obyvateľstva, hospodárstvo Slovenska, výroba elektrickej energie.
Činnosti	Porovnávanie polohy, rozlohy a počtu obyvateľov Slovenska v európskom a globálnom kontexte. Určovanie polohy významných povrchových celkov, riek a vodných plôch v rôznych častiach Slovenska s posúdením ich vplyvu na osídlenie a činnosť človeka.

Identifikovanie činiteľov ovplyvňujúcich podnebie Slovenska; určovanie hlavných podnebných oblastí na mape a stručný opis ich charakteristík (teplota vzduchu, množstvo zrážok).

Rozpoznávanie krajinej pokrývky Slovenska a identifikovanie jej premien pričinením človeka – aj so zameraním na miestnu krajinu.

Hľadanie príčin rozdielov vo vodnom stave vybraných vodných tokov na Slovensku počas roka; identifikácia faktorov, ktoré vedú k vzniku povodní, a možnosti ich predchádzania.

Analýza údajov o počte, rozmiestnení, národnostnej, náboženskej a vekovej štruktúre obyvateľstva Slovenska spojená s posúdením zmien v čase – aj so zameraním na kraj a obec.

Porovnávanie vybraných sídiel Slovenska z hľadiska polohy, počtu obyvateľov a funkcií, ktoré poskytujú svojim obyvateľom a návštevníkom.

Identifikovanie kľúčových odvetví hospodárstva na Slovensku a vo vybranom regióne s posúdením ich vplyvu na zamestnanosť, zahraničný obchod a životné prostredie.

Skúmanie pôvodu na Slovensku vyrobenej elektriny z hľadiska využívania obnoviteľných a neobnoviteľných zdrojov energie alebo výroby podľa typov elektrární.

Určovanie geografických podmienok vhodných na využívanie obnoviteľných zdrojov energie na Slovensku, prípadne aj v miestnej krajine (napríklad vodná, slnečná, veterná, geotermálna).

Posudzovanie zmien vo využívaní krajiny a ich dôsledkov na životné prostredie a spoločnosť na vybraných príkladoch zo Slovenska (napríklad výstavba nových obytných štvrtí, rekreačných objektov, priemyselných závodov, diaľnic alebo obchvatov; rekultivácia nevyužívaného priemyselného areálu alebo niekdajšej lokality ťažby surovín). **(TEMATICKÝ DEŇ)**

Porovnávanie hospodársky najviac a najmenej rozvinutých oblastí Slovenska – príčiny a dôsledky existujúcich regionálnych rozdielov.

Analýza cestovného ruchu na Slovensku s posúdením jeho silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození – aj so zameraním na príklady z regiónov alebo obcí.

Prípadové štúdie o výzvach a problémoch Slovenska alebo jeho regiónov (napríklad vyľudňovanie vidieka, suburbanizácia, starnutie obyvateľstva, nezamestnanosť, environmentálne problémy, prírodné riziká a hrozby, nedostatočná dopravná infraštruktúra, migrácia do zahraničia).

7. Výzvy a problémy súčasného sveta

Pojmy

Ukazovatele rozvoja (napríklad HDP/obyv., prístup ku vzdelaniu, miera dojčenskej úmrtnosti, stredná dĺžka života, počet detí na jednu ženu, HDI – index ľudského rozvoja), nerovnosť, chudoba, konflikty, porušovanie ľudských práv, utečenci, klimatická zmena, environmentálne problémy, medzinárodná spolupráca, humanitárna a rozvojová pomoc, udržateľnosť.

Činnosti	Identifikovanie rozdielov v spoločenských a hospodárskych podmienkach medzi hospodársky viac a menej rozvinutými štátmi sveta na základe vybraných ukazovateľov. Posudzovanie vplyvu chudoby a zlých životných podmienok na život v menej rozvinutých regiónoch sveta; možnosti pomoci a rozvoja na vybraných príkladoch. Analýza príčin a dôsledkov najzávažnejších environmentálnych problémov (napríklad dlhodobé sucho, znižovanie biodiverzity, dezertifikácia, znečistenie oceánov, riek a ovzdušia) – od lokálnej až po globálnu úroveň; hľadanie možností ich riešenia na úrovni jednotlivca a celej spoločnosti. Identifikovanie súčasných aj predpokladaných prejavov a dôsledkov klimatickej zmeny na príkladoch zo Slovenska a vo svete.
-----------------	--

8. Geografia v teréne

Pojmy | Geografický prieskum, primárne a sekundárne zdroje informácií.

Činnosti	Získavanie a vyhodnocovanie primárnych kvantitatívnych (namerané alebo spočítané údaje) a kvalitatívnych dát (napríklad v podobe náčrtku, fotografie, videa, prieskumu verejnej mienky) o skúmanom jave alebo procese v miestnej krajine. Výber a analýza dostupných sekundárnych dát vhodných pri riešení jednoduchého prieskumu zameraného na miestnu krajinu. Interpretácia dát a prezentácia výsledkov prieskumu. (TEMATICKÝ DEŇ)
-----------------	--

Dejepisný komponent/dejepis

1. Starovekí Gréci

Pojmy | Antika, polis, kolonizácia, otroctvo, tyran, demokracia, kolonizácia, umenie.

Činnosti	Porovnanie spoločnosti v Sparte a Aténach. Charakterizovanie základných princípov aténskej demokracie a porovnanie s modernou zastupiteľskou demokraciou. Tematická sonda – grécke divadlo, architektúra, literatúra, olympijské hry, výchova.
-----------------	---

2. Staroveký Rím

Pojmy | Republika, patricijovia, plebejci, cisárstvo, provincie, Limes Romanus, Gerulata, náboženské predstavy.

Činnosti	Zaznamenávanie priebehu a dôsledkov rímskej expanzie na mape. Porovnávanie rôznych foriem vlády v starovekom Ríme. Identifikovanie odkazu starovekého Ríma v európskom umení, kultúre a práve. Tematická sonda – každodenný život v starovekom Ríme.
-----------------	--

3. Stredovek

Pojmy	Veľká Morava, byzantská misia, kráľ, léno, hrad, šľachta, poddaní, duchovenstvo, kláštor, stredoveké mesto, remeslá, cech, univerzita, Franská ríša, islam, Korán, Arabská ríša, Byzantská ríša, románsky sloh, gotika, katedrála, stredoveké Uhorsko, kolonizácia, banské mestá.
--------------	--

Činnosti	Opis života na stredovekom hrade a dedine, v stredovekom meste a kláštore. Spoznávanie úlohy cirkvi a zbožnosti v živote stredovekého človeka. Interpretácia prínosu významnej stredovekej osobnosti. Návšteva historicky významnej lokality. Interpretácia vybranej stredovekej legendy. Tematická sonda z regionálnych dejín – stopy stredoveku v regióne.
-----------------	--

4. Novovek

Pojmy	Renesancia, humanizmus, Academia Istropolitana, Nový svet, objavitelia, dobyvatelia, objavení, kolonializmus, kolónie, reformácia, protestant, katolík, turecký vpád, Bratislava – hlavné mesto Uhorska.
--------------	---

Činnosti	Analyzovanie predpokladov európskej expanzie a kolonizácie v novoveku. Porovnanie krátkodobých a dlhodobých dôsledkov európskej kolonizácie vybranej krajiny. Opis kultúry vybranej neeurópskej civilizácie. Porovnanie východísk a prejavov reformácie a protireformácie. Charakteristika podstaty a východísk nového svetonázoru v období humanizmu a renesancie. Tematická sonda – priebeh a dôsledky kolonizácie jednej z európskych krajín. Tematická sonda z regionálnych dejín – príbeh novovekej stavby alebo osobnosti.
-----------------	---

5. Obdobie revolúcií a reforiem

Pojmy	Konštitučná monarchia, absolutistická monarchia, osvietenstvo, Veľká revolúcia, viedenský kongres, politika rovnováhy síl, priemyselná revolúcia, industrializácia, kapitalizmus, hnutie za zrušenie otroctva, nacionalizmus, národný štát, imperializmus, liberalizmus, konzervativizmus, socializmus, boj za nezávislosť
--------------	---

kolónií, tereziánske a jozefínske reformy, náboženská sloboda, revolučný rok 1848/1849, Slovenská národná rada, slovenské politické programy, rakúsko-uhorské vyrovnanie, modernizácia, maďarizácia.

Činnosti	Analyzovanie vývoja predstáv o správe vecí verejných. Analyzovanie priemyselnej revolúcie ako zásadného zlomu v dejinách ľudstva. Zhodnotenie vplyvu industrializácie na globalizáciu a životné prostredie. Identifikovanie predpokladov vzniku zjednotených národných štátov a vplyvu na mocenské pomery v Európe. Zhodnotenie cieľov a foriem politiky veľmocí a jej dôsledkov na dnešný svet. Analyzovanie postavenia pôvodného obyvateľstva vo vybranej európskej kolónii. Porovnanie procesu spoločenských zmien cestou reforiem a revolúcií. Porovnanie cieľov a výsledkov slovenského národného hnutia. Zhodnotenie dôsledkov rakúsko-uhorského vyrovnania. Tematická sonda z regionálnych dejín – príčiny a dôsledky vysťahovalectva zo Slovenska do zámoria v porovnaní so súčasnosťou. Tematická sonda – zrod konceptu, uplatňovanie, dodržiavanie, rešpektovanie ľudských a občianskych práv.
-----------------	---

6. Prvá svetová vojna

Pojmy	Trojspolok, dohoda, zákopová vojna, fronty, zázemie, odboj, československé légie, Versaillský systém, nástupnícke štáty.
Činnosti	Analýza príčin prvej svetovej vojny na základe historických prameňov. Identifikovanie kľúčových medzníkov v priebehu prvej svetovej vojny. Zhodnotenie podmienok života na fronte a v zázemí. Zhodnotenie cieľov a výsledkov zahraničného a domáceho odboja. Interpretácia príbehu z veľkej vojny na základe dobových prameňov a umeleckého diela z pohľadu žien a detí. Zaznamenanie na mape zmien hraníc na základe Versaillského systému. Tematická sonda z regionálnych dejín – pamätné miesta, pamäťové inštitúcie, pamätníky. (TEMATICKÝ DEŇ)

7. Európa a Československo medzi dvoma svetovými vojnami

Pojmy	Svetová hospodárska kríza, parlamentná demokracia, politická pluralita, diktatúra, komunizmus, fašizmus, nacizmus, propaganda, gulag, politika appeasementu, Československá republika, národnostná politika, rozvoj školstva, hospodárstva, kultúry, spolkový život, moderný slovenský národ, centralizmus, autonómia, T. G. Masaryk, M. R. Štefánik.
--------------	---

Činnosti	Porovnanie kapitalizmu a centrálne plánovanej ekonomiky. Identifikovať základné medzníky vzniku prvej Československej republiky. Analýza vzťahov národnostných menšín. Porovnanie demokratických a nedemokratických režimov. Porovnanie diktatúry a parlamentnej demokracie vo vzťahu k občianskym právam. Zhodnotenie cieľov a následkov politiky Spoločnosti národov a appeasementu. Analýza úlohy médií a dobových prameňov so zameraním na odhaľovanie mechanizmov manipulácie a propagandy. Interpretácia príbehu/vizuálneho/zvukového diela z medzivojnového obdobia. Tematická sonda – zmena postavenia ženy v spoločnosti.
-----------------	---

8. Druhá svetová vojna a Slovenská republika

Pojmy	Mníchovská dohoda, Viedenská arbitráž, fašistická os, protihitlerovská koalícia, totálna vojna, protifašistický odboj, cenzúra, perzekúcie, genocída, holokaust, koncentračné tábory, štátostrana, totalitný politický systém, židovský kódex, deportácie, arizácia, kolaborácia, odboj, Slovenské národné povstanie, konferencie Veľkej trojky, Spravodliví medzi národmi.
Činnosti	Charakteristika totalitného štátu. Analýza dobových prameňov so zameraním na cenzúru a propagandu. Analýza literatúry – príbehy pamätníkov, preživších. Zhodnotenie cieľov a výsledkov zahraničného a domáceho odboja. Tematická sonda z regionálnych dejín – miesta pamäti, príbeh z SNP. (TEMATICKÝ DEŇ) Tematická sonda – postavenie žien v ideológii totalitného štátu. (TEMATICKÝ DEŇ) Reflexia druhej svetovej vojny v umení.

9. Studená vojna

Pojmy	Marshallov plán, OSN, supervelmoci, železná opona, disent, samizdat, studená vojna, hospodárske a vojenské bloky, jadrové zbrane, dekolonizácia, svet ako „globálna dedina“, pád železnej opony, zjednotenie Nemecka, rozpad ZSSR, európska integrácia.
Činnosti	Interpretácia povojnového sveta – obnova, premeny Európy. Charakteristika bipolárneho sveta. Identifikácia prejavov občianskeho odporu obyvateľstva vo východnom bloku.

Vystihnúť základných predpokladov, cieľov a medzníkov procesu európskej integrácie.

Zhodnotenie príčin a dôsledkov dekolonizácie na vybranom príklade.

Tematická sonda – život počas socializmu v regióne. (TEMATICKÝ DEŇ)

Tematická sonda – rola médií v spoločnosti na vybranom príklade. (TEMATICKÝ DEŇ)

Tematická sonda – osudy menších v povojnovej Európe na vybranom príklade.

10. Československo za železnou oponou

Pojmy

Národný front, februárový prevrat, zbor povereníkov, politické procesy, menová reforma, znárodnenie, kolektivizácia, industrializácia, socialistický realizmus, reformný proces, okupácia 1968, normalizácia, Charta 77, dissent, samizdat, sviečková manifestácia, nežná revolúcia, vlny emigrácie z Československa.

Činnosti

Analýza dôsledkov februárového prevratu.

Zhodnotenie predpokladov a cieľov pokusu o reformu socializmu.

Identifikovanie premien krajiny, mesta a dediny. (TEMATICKÝ DEŇ)

Tematická sonda – spomienky svedkov okupácie 1968. (TEMATICKÝ DEŇ)

Tematická sonda – prejavy normalizácie v každodennom živote ľudí. (TEMATICKÝ DEŇ)

Analýza umeleckého dobového a súčasného diela k totalite.

Tematická sonda – osudy menších v povojnovej Európe na vybranom príklade.

11. Zápas o demokraciu po roku 1989

Pojmy

Parlamentná demokracia, vznik Slovenskej republiky, privatizácia, reštitúcia, plnenie kritérií demokratického štátu, vstup Slovenskej republiky do NATO a Európskej únie, prijatie eura, plnenie kritérií demokratického štátu, korupcia, autoritárske tendencie politikov a politických strán, populizmus, globalizácia.

Činnosti

Analýza hlavných zmien v Československu po roku 1989.

Porovnanie cieľov a následkov spoločensko-ekonomickej transformácie po roku 1989.

Objasnenie hlavných príčin a dôsledkov rozdelenia Československa.

Rozpoznanie pozitívnych a negatívnych znakov vnútropolitického vývoja Slovenskej republiky.

Rozvíjanie historickej empatie na citlivé témy pre hlbšie porozumenie historických procesov.

Diskutovanie o úlohe historickej pamäte pri vyrovnávaní sa s minulosťou.

Občiansky komponent/občianska náuka

1. Identita a sociálny rozvoj človeka

Pojmy	Základné pojmy psychológie, osobnosť človeka, sociálne skupiny, sociálne vzťahy, štruktúra spoločnosti.
Činnosti	Posudzovanie dôvodov záujmu psychológie o duševnú stránku človeka (biologický, psychologický, sociálny a filozofický spôsob nazerania na človeka). Ilustrovanie významu základných pojmov a konceptov psychológie na reálnych životných situáciách: pamäť, myslenie, zabúdanie; emócie, nálady, afekty; osobnosť, temperament, talent, nadanie, vlohy; štýly učenia; význam vôle pri prekonávaní prekážok; mentálne zdravie, poruchy správania; sebavedomie, sebahodnotenie. Diskutovanie o základných psychologických aspektoch v období dospievania a ich vplyv na vnútorné prežívanie človeka. Rozlišovanie emócií spojenými s láskou, priateľstvom, zamilovanosťou a sexuálnou príťažlivosťou. Vypracovanie zoznamu osôb, vecí a činností, ktoré napomáhajú udržaniu vlastnej psychickej pohody. Význam konkrétnych materiálnych i duševných potrieb a užitočnosti ich napĺňania (subjektívna a objektívna hodnota vecí). Zostavenie vlastnej hierarchie potrieb a hodnôt. Analyzovanie rôznych faktorov vplývajúcich na formovanie názorov a postojov a spoločenskú rolu človeka. Ilustrovanie pojmov majorita, minority, subkultúra, kontrakultúra, alternatívne kultúry (príklady kultúrnej rozmanitosti) v kontexte noriem spoločnosti. Skúmanie vplyvu rodových očakávaní na naše správanie, vzťahy a spoločnosť. Osvojovanie znakov zdravých vzťahov (rešpekt, dôvera, vzájomná podpora, kompromisy, komunikácia, počúvanie, práca s emóciami, rovnosť, úprimnosť, starostlivosť, súhlas, bezpečie). Aplikovanie princípov zodpovedného a informovaného rozhodovania o správaní sa k sebe a k druhým ľuďom (vrátane sexuálneho správania) v duchu hodnôt osobnej slobody, rešpektu k slobode iných a kultivovaného spolužitia v spoločnosti. Aplikovanie pravidiel a zásad slušného správania sa v spoločnosti (bontón), význam etikety.

2. Moc, autorita, riadenie, občianske ideály a nástroje aktívneho občianstva

Pojmy	Demokracia, voľby, štát, deľba moci, štátne inštitúcie, tretí sektor, zneužívanie moci.
-------	---

Činnosti	Diskutovanie o formálnych a neformálnych autoritách v mojom okolí. Vysvetlenie podstaty decentralizácie moci: od riadenia obce k riadeniu na úrovni štátu. Vymedzenie orgánov a inštitúcií podieľajúcich sa na správe obcí, samosprávnych krajov, štátu a vzťahov medzi nimi. Vysvetlenie delby štátnej moci a ich vzájomnej kontroly na konkrétnych príkladoch. Príklady prepojenia riadenia štátu na každodenný občiansky život. Analyzovanie významu a mechanizmu volieb na rôznych úrovniach a súvisiacich procesov, volebný program a kampaň. Uvedenie príkladov a zdôvodnenie významu tretieho sektora (občianske združenia, neziskové organizácie, nadácie). Využívanie nástrojov občianskej participácie a nespokojnosti (protest, petícia, referendum, politické organizovanie). Poznávanie možností komunikácie s inštitúciami a úradmi, digitálne služby štátu a rôznych úradov ako nástroj obmedzenia byrokracie. Pomenovanie znakov demokratického spôsobu rozhodovania a riadenia štátu. Rozbor príkladov zneužívania moci, populizmu, ohýbania pravdy a polarizácie, rodinkárstva, príčiny a dôsledky korupcie. Žiakom blízke príklady dobrovoľníctva, charitatívnej činnosti, solidarity, aktivity a spoločenského altruizmu. Aktívne komunitné organizovanie (identifikovanie potrieb a problémov komunity, nástrojov na ich riešenie a zostavenie plánov na zmenu). Reagovanie na nenávisťné prejavy a diskriminačné situácie (vrátane online prostredia). Identifikovanie roly občana pri zabezpečovaní bezpečnosti a obrany štátu (krízové situácie, branná povinnosť), úlohy, poslanie a využitie jednotlivých zložiek bezpečnostného systému a systému obrany štátu (OS SR, PZ SR, HaZZ).
-----------------	--

3. Rovnosť a spravodlivosť

Pojmy	Právo, funkcie práva, hierarchia právnych predpisov, odvetvia práva, ústava, ľudské práva.
Činnosti	Porovnanie intuitívneho pochopenia spravodlivosti a inštitucionálneho poňatia práva. Rozlišovanie rôznych odvetví práva s dôrazom na občianske, pracovné, rodinné a trestné právo. Ilustrovanie významu Ústavy SR na vybraných príkladoch. Rozlíšenie medzi činmi, ktoré sú legálne a nelegálne, rozdiel medzi priestupkom

a trestným činom, nahlasovanie protiprávneho konania, trestné oznámenie.
 Poznávanie orgánov právnej ochrany a funkcie súdov.
 Argumentácia v otázkach spravodlivosti nespravodlivosti na vzorových situáciách.
 Uplatňovanie princípov ochrany spotrebiteľa.
 Zdôvodnenie existencie ochrany ľudských práv a slobôd, generácie ľudských práv.
 Analyzovanie dokumentov – Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o právach dieťaťa.
 Rozpoznávanie násilného správania (na verejnosti, fyzické aj psychické násilie, domáce násilie, sexuálne násilie, rasistické a extrémistické správanie).
 Zdokumentovanie príkladov porušovania ľudských, detských a občianskych práv.
 Aplikovanie postupov, ktoré vytvárajú inkluzívne prostredie rešpektujúce sociálne a ekonomické zázemie, zdravotný stav, etnickú, kultúrnu, náboženskú príslušnosť, pôvod, svetonázor, pohlavie alebo sebakvímanie. (TEMATICKÝ DEŇ)

4. Ekonomické vzťahy

Pojmy

Konkurencia, princípy a limity fungovania trhového mechanizmu, práca, dopyt a ponuka – ich vzájomný vzťah, spotreba, ochrana spotrebiteľa, finančné inštitúcie.

Činnosti

Vysvetlenie podstaty ekonomických vzťahov: príklady pracovného trhu v rôznych lokalitách, regiónoch a sektoroch, čo znamená byť zamestnávateľom, zamestnancom, podnikateľom, vlastníkom, nezamestnaným, práca na dohodu, TPP, DOVP, živnosť, stáž, brigáda, zamestnanecké benefity, hrubá a čistá mzda, priemerná a minimálna mzda, rôzne faktory vplývajúce na dopyt a ponuku.
 Analýza vzťahov medzi pojmami zisk, príjem, náklady cez príklady: cena tovarov služieb a práce v závislosti od miesta a spôsobu výroby, cena bývania v závislosti od lokality; cena tovarov služieb v závislosti od etických princípov podnikania.
 Posudzovanie vplyvu vývoja cien základných potravín, surovín a energií na život občanov v štáte.
 Zostavenie jednoduchého modelového rozpočtu domácnosti s rozlíšením jednorazových a pravidelných príjmov a výdavkov versus štátny rozpočet.
 Diskutovanie o jednoduchých príkladoch služieb štátu (sociálne politiky, dôchodkový systém, sociálne a zdravotné poistenie, podpora v nezamestnanosti, dávky v hmotnej núdzi): dôvody platenia daní a odvodov, preferencie pri plánovaní štátneho rozpočtu: príjmy a výdavky, význam fiškálnej zodpovednosti štátu (dlh, deficit) pre udržateľný ekonomický systém.
 Diskutovanie o príkladoch ekonomickej a sociálnej nerovnosti na lokálnej, regionálnej a celoštátnej úrovni; faktory vplývajúce na ekonomický a spoločenský status a mobilitu (sociálny a kultúrny kapitál, majetok, moc, prestíž, vzdelanie, prostredie, generačná chudoba, rodinkárstvo, diskriminácia).

Rozpoznanie rôznorodosti finančných inštitúcií a ich služieb.

Zostavenie projektového návrhu s prvkami podnikavosti a inovatívnosti: exkluzivita a originalita nápadu, podnikateľský a nepodnikateľský zámer, získanie zdrojov – granty, crowdfunding, zbierka, startup, nadácie, harmonogram projektu, ľudské zdroje, marketing a reklama, spoločenská zodpovednosť. (TEMATICKÝ DEŇ)

5. Kritický prístup k mediálnym obsahom

Pojmy | Mediálny obsah, dezinformácie, umelá inteligencia, kyberbezpečnosť.

Činnosti
(TEMATICKÝ DEŇ)

Analyzovanie vplyvu médií, dezinformácií, reklamy a inej audiovizuálnej produkcie na správanie ľudí a verejnú mienku.

Využívanie nástrojov na overovanie relevantnosti a pravdivosti informácií.

Kritická analýza formy a obsahu na vybranom príklade internetovej diskusie alebo príspevku s nepravdivou informáciou.

Porovnávanie virtuálneho a reálneho sveta; vzťahov, ktoré si v nich vytvárame, vplyv sociálnych sietí na osobnosť človeka.

Regulovanie vlastného správania v mediálnom prostredí (sociálne siete, virtuálna realita, umelá inteligencia) vrátane objemu stráveného času.

Analyzovanie protiprávneho konania, zásad a foriem pomoci v téme kybernetického obťažovania (šikana, zneužívanie, sexting, grooming).

Rozpoznávanie vhodných a nevhodných obsahov v médiách a ich vplyv na sebaobraz a vzťahy (rasizmus, násilie, sexizmus a sexuálny obsah v mediálnom prostredí a ich vplyv na sebaobraz a vzťahy).

6. Slovensko ako súčasť sveta

Pojmy | Integrácia, globalizácia.

Činnosti

Ilustrovanie globálnych fenoménov súčasnosti na konkrétnych príkladoch: migrácia, kultúrna rozmanitosť, politické, ekonomické a informačné prepojenia, popkultúra, konzumerizmus.

Reflektovanie vrstiev lokálnej, regionálnej, národnej a európskej identity v globalizovanom svete.

Uplatňovanie základných hodnôt a princípov EÚ v konkrétnych situáciách, vplyv členstva v EÚ na bežný život občana, príklady projektov realizovaných s finančnou podporou EÚ v blízkom okolí.

Zdôvodnenie významu členstva SR v medzinárodných organizáciách (OSN, NATO, OBSE, V4).

7. Uvažovanie o spoločenských výzvach súčasnosti

Pojmy | Fakt, argument, tvrdenie, názor, diskusia.

Činnosti | Analyzovanie rôznych textových a iných zdrojov s cieľom argumentovať v diskusii na rôzne témy. Príklady tém:

- otázky vzťahu človeka a prírody (individuálne a systémové riešenia environmentálnych problémov),
- etické limity a otázky hospodárskeho využívania prírody a zvierat,
- mier a vojna,
- spravodlivosť (oko za oko, zub za zub; chudoba a bohatstvo),
- postavenie menších a znevýhodnených skupín na Slovensku,
- riziká zadlženia a neschopnosti splácať finančné záväzky,
- etické aspekty používania umelej inteligencie,

Význam zahĺbenia sa do štúdia a kladenie si základných filozofických otázok.

Eticko-osobnostný komponent

Komponent človek zahŕňa predovšetkým hodnotové, morálno-výchovné a etické súčasti školskej výchovy a vzdelávania. Sú určené pre všetkých žiakov, realizujú sa naprieč témami celej vzdelávacej oblasti, no v rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa prehĺbujú a rozvíjajú špecifickým spôsobom. V rámci vyučovania etickej výchovy (ETV) sa okrem všetkých činností komponentu človek realizujú aj rozširujúce činnosti špecifické pre vyučovanie ETV, ktoré sú takto v dokumente aj vyznačené.

1. Črty dobrého charakteru

Pojmy | Dôstojnosť človeka, cnosť, dobré konanie, motivácia, pravdivosť, čestnosť, odvaha, práca na sebe.

Činnosti | Rozlišovanie dobra a zla, identifikovanie cnostného konania v činnosti postáv. Rozvíjanie vnútornej motivácie konať dobro prostredníctvom analyzovania príčin a dôsledkov konania. Rozpoznávanie motívov pre objavovanie pravdy, rozvíjanie čestnosti a odvahy. Rozvíjanie vlastného sebapoznania, sebahodnotenia, sebaúcty a sebaovládania. Práca na sebe a sebarozvoj – kladenie si primerane náročných cieľov pre integrálny rozvoj fyzickej, duševnej, sociálno-vzťahovej a duchovnej oblasti.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:

Diskusia o dôstojnosti ako nemennej danosti každého človeka a dôstojnosti ako inštrumentálnej hodnote (nadobúdanej/strácanej konkrétnymi rozhodnutiami). Reflexia morálnej hodnoty a autenticity vzoru verejne známej osoby. Odlíšenie legalizmu (formálneho plnenia pravidiel) od zmyslu pre spravodlivosť.

2. Vytváranie a udržiavanie vzťahov s druhými

Pojmy | Vlastná identita, vernosť záväzkom a zdôvodnenie, typy priateľstva, spolupráca, druhy správania.

Činnosti | Rozvíjanie vlastnej identity v interakcii s druhými.
Diskusia o hraniciach medzi vlastnou nezávislosťou, rešpektovaním a prijatím druhých.
Posilňovanie priateľstva a spolupráce - ich význam pre zdravý rozvoj človeka.
Rozlíšenie, vysvetlenie a uplatňovanie správania v prospech druhého, prosociálneho správania, ktoré nenaruší vlastnú identitu a identitu osoby druhého.
Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:
Slobodné prijatie záväzkov a vernosť k nim ako predpoklad zrelosti (napr. prijímanie úloh v rodine, v žiackom kolektíve, v záujmových skupinách, v partnerských vzťahoch) a zdôvodnenie ich akceptácie.
Rozpoznanie rozdielov v typoch priateľstva: priateľstvo založené na vášni a pocitoch, na výhodnosti a cnostné priateľstvo (kvôli dobru).

3. Rozvíjanie empatie v praxi

Pojmy | Druhy empatie, význam empatie, modelovanie empatie, rozvíjanie empatie, súcit.

Činnosti | Rozvíjanie empatie – porozumenie afektívnych kľúčov v komunikácii druhých; porozumenie životného kontextu druhých; otvorenosť druhému, aktívne počúvanie, primeraná citová reakcia na situáciu druhého. (TEMATICKÝ DEŇ)
Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:
Uvedomovanie si a uplatňovanie kognitívnej a emocionálnej empatie.
Reflexia empatie a jej významu v medziľudských vzťahoch, faktory ovplyvňujúce empatiu.
Nacvičovanie empatie v modelových situáciách, význam empatie pri riešení problémov.

4. Trénovanie asertivity v praxi

Pojmy | Asertivita, modelové situácie, oprávnený nárok, konštruktívna kritika.

Činnosti | Rozpoznávanie asertivity a typov správania (pasívne, agresívne, asertívne) a ich identifikácia v interpersonálnom kontakte.
Reakcia na konštruktívnu kritiku ako podnet na vlastný sebarozvoj.

Vyjadrovanie nesúhlasu a obhajovanie vlastnej dôstojnosti v prípade manipulatívneho, alebo násilného správania druhých, najmä pri pokusoch o zneužitie. (TEMATICKÝ DEŇ)

Účinné spôsoby reakcie na šikanovanie, sexuálne zneužívanie alebo obťažovania a spôsoby vyhľadania pomoci a podpory (úrady, služby, dôveryhodná osoba, psychologická pomoc...) pre seba alebo niekoho iného v prípade násilia. (TEMATICKÝ DEŇ)

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:

Uplatnenie asertívnych techník v modelových situáciách, ich význam v medziľudskej komunikácii.

Porozumenie vlastným právam a právam druhých, ich aplikovanie vo svojom konaní a správaní.

Hájenie oprávnených nárokov a potrieb pre seba i druhých.

Hľadanie konštruktívnych riešení konfliktných situácií – hľadanie konsenzu, prípadne kompromisu a dohody, zásady nenásilnej komunikácie.

5. Nácvik diskusie o etických témach a riešenie morálnych dilem

Pojmy

Morálna dilema, pravidlá diskusie, morálne usudzovanie, hodnoty, prosociálnosť a solidarita, ľudská dôstojnosť, bioetické otázky, etika v súčasnom svete.

Činnosti (TEMATICKÝ DEŇ)

Zostavenie a nácvik pravidiel rešpektujúcej diskusie v skupine.

Rozpoznanie a porozumenie prítomnosti morálnej dilemy v danej životnej situácii.

Formulovanie problému hlavnej postavy morálnej dilemy.

Kultivované obhajovanie svojho názoru aj v prípade, že nie je v zhode s názorom väčšiny v referenčnej skupine (v triede, v rovesníckej skupine a pod.).

Opísanie hodnôt ovplyvňujúcich naše správanie a rozhodovanie.

Rozvíjanie komplexnej prosociálnosti a ľudskej dôstojnosti (byť aktívnymi, ochotnými zasadiť sa za dobro v skupine a v prospech marginalizovaných skupín).

Porozumenie solidarite (vojnové konflikty, chudoba, problémy menej rozvinutých krajín sveta).

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:

Postup tvorby argumentov, oboznámenie sa argumentačnými faulmi, a tak práca s konceptom kritického myslenia.

Nácvik a uplatňovanie argumentačných spôsobilostí v diskusii s ohľadom na riešený aktuálny etický problém.

Porozumenie morálnej dileme a morálnemu problému cez konflikt hodnôt.

Základné argumentácie objavujúce sa v spoločnosti v bioetických otázkach života (od počatia po smrť človeka, telesnosť a sexualita, zdravie a krása, "vylepšovanie" ľudského tela, eutanázia, interrupcia, prenatálna medicína, výskumy na ľuďoch a zvieratách, etické aspekty vzťahu k zvieratám, genetické modifikácie) s rešpektom k rôznym názorom vzhľadom na kontroverziu niektorých tém.

Uvedomovanie si morálnych princípov a hľadanie etických limitov vo svete vedy, techniky a kultúry.

6. Rodina, intimita, sexualita a rodičovstvo

Pojmy

Hodnota života, priateľstvo, láska, intimita, sex, manželstvo, rodičovstvo, zrelosť, pripravenosť, partnerský život.

Činnosti

(TEMATICKÝ DEŇ)

Prijímanie vlastnej primeranej zodpovednosti v rodine.

Utváranie predstáv o budúcom partnerovi, charakteristiky a zodpovednosti dlhodobých záväzkov: partnerstva, manželstva a rodičovstva.

Uvažovanie o hodnote života – počatie a prenatálny vývin ľudského plodu.

Rozlíšenie pohlavnej zrelosti od pripravenosti na rodičovstvo, výhody a nevýhody rôznych foriem metód plánovania rodičovstva.

Diskusia o predčasnom sexuálnom styku, jeho príčinách a dôsledkoch (právnych, zdravotných, sociálnych, vzťahových...).

Pomenovanie nevyhnutných pilierov zodpovedného a informovaného rozhodovania človeka o sexuálnom správaní a rešpektovanie rozhodnutia druhých osôb.

Porozumenie významu sebaregulácie a vzdialenej prípravy na partnerský život.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:

Rešpektovanie a spoluvytváranie pravidiel života v rodine.

Reflexia zdravej a nezdravej kritickosti v rodine.

Rozlíšenie pojmov vzťah, priateľstvo, láska, dôvera a intimita.

Diskutovanie o sexuálnej identite a zrelosti a ich integrácii do osobnosti človeka.

7. Udržiavanie zdravého životného štýlu

Pojmy

Hodnota zdravia, telesné a duševné zdravie, závislosti, zodpovednosť za život a zdravie, zdravá sebaláska a sebaaprijatie.

Činnosti

(TEMATICKÝ DEŇ)

Rozlíšenie telesného a duševného zdravia (well-being) a ich vzájomného súvisu (psychosomatika).

Duševné zdravie a duševná hygiena – prevencia úzkosti a depresívnych tendencií (možnosti aktívnej psychohygieny).

Diskusia o látkových a nelátkových závislostiach a zdravom životnom štýle.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:

Reflexia o zmysle života.

Reflexia o ochrane a starostlivosti o vlastné zdravie.

Spracovanie osobného plánu na udržanie telesného a duševného zdravia počas dospievania.

8. Poznávanie etických aspektov ekonomiky

Pojmy | Práca, podnikanie, peniaze, konzum, šetrnosť, umiernenosť, solidarita.

Činnosti | Uvažovanie nad konzumným spôsobom života, umiernenosťou a šetrnosťou, štedrosťou, prajnosťou, podnikavosťou (etickými aspektmi finančnej kultúry).
Rozlišovanie funkcií peňazí – ako cieľ alebo prostriedok, materiálne a nemateriálne hodnoty.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV:
Identifikovanie a porovnanie konzumného a nekonzumného (udržateľného) spôsobu života cez prejavy a vonkajšie znaky, ich hodnotové ukotvenie.
Odhaľovanie manipulácií vedúcich ku konzumnému spôsobu života (nadspotrebe) a orientácia na rozvoj viacerých stránok človeka.
Spoznávanie vzťahov medzi ekonomikou a uplatňovaním prosociálnosti: solidarita, subsidiarita, dobrovoľníctvo, charita.
Hľadanie hraníc súcitu – súcit ako aktívna motivácia vs. ľútosť ako pasívny pocit.
Rozlišovanie hraníc pomoci – pomoci, ktorá naozaj pomáha, ktorá ubližuje a ktorá je zneužívaním.

9. Kultivovanie medzináboženského dialógu a dialógu veriacich a neveriacich

Pojmy | Zmysel náboženstva, medzináboženský dialóg, úcta, rešpekt.

Činnosti | Uvažovanie nad veľkými otázkami ľudstva (Prečo vznikol svet?, Prečo žijem?) a skúmanie odpovedí rôznych náboženstiev.
Hľadanie spoločných etických prienikov v medzináboženskom dialógu vs. polarizácia spoločnosti.
Rešpektovanie ľudí s iným vierovyznaním a bez vyznania.
Reflexia úcty k posvätnu v živote ľudí súčasnej doby.
Diskusia o aktuálnych problémoch – sekty, kulty, zneužívanie, náboženská a antináboženská neznášanlivosť.

10. Formovanie environmentálne-etického povedomia

Pojmy | Krása prírody, zodpovednosť, udržateľnosť, environmentálne aktivity.

Činnosti | Vnímanie krásy a hodnoty prírody, obdiv a úcta ku všetkým formám života.
(**TEMATICKÝ DEŇ**) Návrh a realizácia prospešných aktivít smerujúcich k udržateľnosti.

Činnosti špecifické pre vyučovanie ETV: (**TEMATICKÝ DEŇ**)
Upevňovanie etických postojov vedúcich k udržateľnosti života na Zemi.
Zhodnotenie vlastných a spoločenských možností riešenia environmentálnych problémov na lokálnej a globálnej úrovni.

11. Realizácia projektu s pridanou hodnotou

Činnosti (TEMATICKÝ DEŇ)	Aktívne všímanie si a analyzovanie potrieb ľudí vo vlastnom životnom kontexte (rodinných príslušníkov, spolužiakov, priateľov, núdznych ľudí a pod.). Organizácia a kooperácia v širšom prosociálnom projekte (dlhodobej pomoci, dlhodobej starostlivosti a pod.). Zdôvodnenie a kooperatívna realizácia environmentálneho projektu, napr. v areáli školy, v obci. Vyhodnotenie a prezentácia realizovaného projektu.
------------------------------------	---